

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Tereza Langrová, DiS.

Transformace péče o ohrožené děti a její vliv na děti žijící
v dětském domově

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 20. 6. 2022

.....

Bc. Tereza Langrová, DiS.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Mgr. Ditě Finkové PhD. za ochotu, trpělivost, odborné vedení práce a za všechny věcné připomínky. Velký dík také patří participantům výzkumu a celému zařízení Dětského domova v Dolní Čermné a v neposlední řadě také děkuji rodině, která mi byla oporou a podporovala mě při studiu – děkuji.

OBSAH

ÚVOD	7
1 RODINA A OHROŽENÉ DÍTĚ	9
1.1 DEFINICE RODINY	9
1.2 OHROŽENÉ DÍTĚ	11
1.3 FORMY OHROŽENÍ DÍTĚTE	12
1.3.1 ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE O DÍTĚ A PSYCHICKÁ DEPRIVACE.....	13
1.3.2 TÝRÁNÍ DÍTĚTE	14
1.3.3 SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DÍTĚTE	19
1.3.4 RITUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	23
2 SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE	25
2.1 AKTÉŘI PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICE.....	25
2.2 DĚTSKÝ DOMOV	28
3 TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI	30
3.1 VÝCHODISKA A STRATEGICKÉ DOKUMENTY TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI	32
3.1.1 NÁVRH OPATŘENÍ K TRANSFORMACI A SJEDNOCENÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI – ZÁKLADNÍ PRINCIPY	32
3.1.2 NÁRODNÍ AKČNÍ PLÁN K TRANSFORMACI A SJEDNOCENÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI NA OBDOBÍ 2009 – 2011	33
3.1.3 NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ „PRÁVO NA DĚTSTVÍ“ 2012 – 2018..	34
3.1.4 AKČNÍ PLÁN K NAPLNĚNÍ NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2012- 2015	35
3.1.5 KONCEPCE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY V OBLASTI TRANSFORMACE SYSTÉMU NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE.....	35
3.1.6 NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029.....	36

3.1.7 I. AKČNÍ PLÁN K NAPLNĚNÍ NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029 NA OBDOBÍ 2021 – 2024	37
3.2 PRŮBĚH TRANSFORMACE V PARDUBICKÉM KRAJI	37
4 SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPY Z POHLEDU TRANSFORMAČNÍHO PROCESU	40
4.1 SLOVENSKÁ REPUBLIKA.....	40
4.2 VELKÁ BRITÁNIE.....	43
5 CÍL PRÁCE	47
5.1 STANOVENÍ CÍLE PRÁCE.....	47
5.2 METODIKA VÝZKUMU	48
5.3 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ	49
5.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	50
5.5 REALIZACE ŠETŘENÍ	52
5.6 ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU.....	53
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	54
6.1 ANALÝZA DAT	54
6.1.1 POZITIVA PROCESU	55
6.1.2 NEGATIVA PROCESU	56
6.1.3 SAMOSTATNOST	56
6.1.4 VLASTNÍ POCITY A OČEKÁVÁNÍ.....	57
7 DISKUSE A SHRNUÍ.....	59
7.1 DISKUSE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	60
ZÁVĚR.....	62
SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJŮ A CITACÍ.....	64
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	70

ÚVOD

„Jako nejosamější strom, jako nejztracenější ostrov, jako nejvyprahlejší poušť...jsou děti bez lásky“

Fond ohrožených dětí

Téma diplomové práce Transformace péče o ohrožené děti a její vliv na děti v dětském domově jsem si vybrala proto, abych zjistila, jak na takový proces pohlíží ti, kterých se to nejvíce dotýká – samotné děti a jejich vychovatelé.

Ústavní výchova má v České republice dlouholetou tradici a nezastupitelné místo v systému péče. Ale pravdou je, že některé přístupy v péči o ohrožené děti jsou již zastaralé a je tedy vhodné usilovat o změny.

Transformaci péče o ohrožené děti v poslední době věnuje pozornost mimo jiné i naše politika, zjišťuje možnosti změn a hledá způsoby jak upravit roztráštěný systém péče o ohrožené děti, který by se co nejvíce měl podobat životu v rodině.

Inspirací při tvorbě plánů a strategií pro proces transformace má odborníkům sloužit fungující systém v některých státech Evropy, který již péči o ohrožené děti postupně upravil. Otázkou ale je, zda je možné čerpat zkušenosti od zemí, ve kterých mají jiné sociokulturní hodnoty, normy a tradice.

Nicméně přeměna v zařízeních ústavní výchovy je v České republice nezbytná. Abychom snížili počet dětí umístovaných do zařízení institucionální péče, je potřebné sjednotit systém působení a zaměřit se více na práci s původní rodinou.

Transformace je tedy dlouhodobým procesem a musí být vždy přizpůsobena konkrétnímu zařízení tak, aby mohlo reagovat na potřeby dětí.

Teoretická část diplomové práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole se věnujeme rodině a ohroženému dítěti a blíže seznamujeme s možnými formami jeho ohrožování.

V druhé kapitole se snažíme stručně popsat systém péče věnující se dětem s ohrožením a blíže se zaměřujeme na život dětí v dětském domově. Třetí kapitola se věnuje průběhu transformace péče o ohrožené děti v České republice a poslední kapitola teoretické

části shrnuje proces transformace ve dvou zemích Evropy, z jejichž zkušeností Česká republika čerpá.

Praktická část diplomové práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem mohly dosud realizované změny v rámci procesu transformace Dětského domova v Dolní Čermné ovlivnit průběh poskytování ústavní výchovy u dětí, které jsou dlouhodobě umístěny v zařízení a mají tak možnost porovnání změn, které s sebou proces transformace přináší.

Na základě získaných dat z polostrukturovaných rozhovorů dětí, mladých dospělých a zaměstnanců budeme v diplomové práci prezentovat postoje, a stanoviska týkající se změn systému péče o ohrožené děti v Dětském domově v Dolní Čermné.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A OHROŽENÉ DÍTĚ

„Manželství, rodina a domov má být zázemím člověka. Domov je totiž víc než nádražní peron, kam se přichází, kudy se prochází, odkud se nepřetržitě odchází. Není ani nocležna, ani příležitostná stravovna.“

Jan Procházka

Matějček, rodinu popisuje jako systém, který vzájemně a dynamicky ovlivňuje své členy, kteří na sebe navzájem působí. Pokud dojde k narušení jedné části tohoto systému, problém se projeví ve fungování celého celku. Širší systém sociálních vztahů pak představují příbuzní, sousedé, přátelé a instituce, ovlivňující svým působením rodinu, ale jsou zpětně také rodinou ovlivňováni. Tyto vlivy mohou být prospěšné a pomáhající, ale i škodlivé a zatěžující.¹

„Rodina je místo, kde se prostřednictvím osob odehrává zapouštění kořenů do věcí, to znamená, že se zde uspokojují vitální potřeby. Dítě zde dostává mateřskou lásku, pocit bezpečí, buduje své první vztahy. Rodina nevychovává dítě pro sebe, ani pro ně samé, nýbrž pro druhé.“²

1.1 DEFINICE RODINY

Sociální problém ohroženého dítěte má vždy počátky v rodině. Ta je dle Matějčka definována mnoha různými způsoby a z několika různých pohledů. Jinak pohlíží na rodinu pedagog, právník, psycholog či ekonom.³

Pedagogický slovník vymezuje rodinu jako nejstarší společenskou instituci plnící si svoji funkci. Formuje vztahy, postoje, hodnoty a emocionální klima. Společně se školou u dítěte plní významné výchovné cíle.⁴

---

¹ MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

² MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7. s. 255.

³ MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

⁴ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

Psychologický slovník definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou pokrevními vazbami nebo manželským svazkem, odpovědností a vzájemnou pomocí.⁵

Z pohledu práva jsou pro rodinu významnými hodnotami ty, které vyjadřují etickou a ekonomickou stránku vzájemných rodinných vztahů. Rodina jako taková není nositelem práv a povinností, ale právo poskytuje ochranu a upravuje vztahy osob, které rodinu tvoří. Právní úpravy těchto vztahů mimo jiné upravují manželství, vztah rodičů a dětí nebo osvojení.⁶

Slovník antropologie rodinu popisuje jako sociální skupinu, která je vytvořena příbuzenskými vazbami. Bývá základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou. Její primární funkcí je reprodukce a výchova dětí.⁷

Sociologie na rodinu nahlíží jako na skupinu osob spojenou pokrevním příbuzenstvím, manželstvím nebo adopcí tvořící jednu domácnost, která je ve vzájemné interakci. Základní forma se skládá z dospělých rodičů a jejich dětí. Obvykle se jedná o manžely pocházející s odlišných rodových linií.⁸

Z pohledu dítěte nejsou vnější znaky rodiny nijak důležité, rodina pro něj může a nemusí být tam, kde se o jedno dítě stará několik dospělých osob, nebo naopak o několik dětí pečuje jeden člověk. Přestože nemůžeme hovořit o rodině v pravém smyslu slova, dítě v takovém společenství může zažívat pocit lásky a sounáležitosti, pokud jsou uspokojovány jeho základní psychické potřeby.⁹

Rodina má za úkol plnit celou řadu funkcí, uspokojuje potřeby svých členů, zprostředkovává jim zkušenosti a poskytuje zázemí. Pokud jsou ale rodinné funkce narušeny, mohou zůstat potřeby členů neuspokojeny a rodina je spíše zdrojem zátěže. Může se tak stát zdrojem vzniku a rozvoje různých psychických problémů a následných sociálně patologických jevů, které mohou způsobit vážné narušení psychosociálního vývoje a ovlivnit tak fungování

---

⁵ HARTL, Pavel. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

⁶ MADAR, Zdeněk. Slovník českého práva. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-62-1.

⁷ MALINA, Jaroslav. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění). Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0.

⁸ JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů: 610 hesel. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

⁹ MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

všech členů rodiny, zejména dětí. Jevů, které mohou na rodinu negativně působit, je celá řada.¹⁰

Jedná se zejména o tyto problémy:

- *„Problém dysfunkce až afunkce rodiny, zejména pokud je spojen s psychickou deprivací, respektive subdeprivací.*
- *Problém anomálních osobností rodičů, kdy rodiče nemohou, neumějí či nechtějí z různých důvodů správně pečovat o děti, kdy se rodiče sami dopouštějí asociálního a antisociálního chování.*
- *Problém úplnosti rodiny, náhradních rodičů, náhradní výchovy až výchovy ústavní.*
- *Problematiku týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte,*¹¹

1.2 OHROŽENÉ DÍTĚ

Terminologie věnující se problematice ohroženého dítěte není zcela sjednocená.

„Pojem ohrožené dítě se v českém kontextu pojí s nedostatečným uspokojením jeho potřeb. Označujeme tak dítě, které nemá uspokojeny základní biologické, psychické, emocionální, sociální a duchovní potřeby, nebo u kterého je předpoklad jejich nenaplňování.“¹²

Legislativně v České republice upravuje pojem ohrožené dítě zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Za ohrožené zákon v § 6 považuje děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana. Jedná se především o děti:

- *„jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti*
- *nebo nevykonávají či zneužívají práva plynoucí z této odpovědnosti;*
- *kteřé byly svěřeny do výchovy jiné osoby, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do péče;*
- *kteřé vedou zahálčivý nebo nemravný život;*

---

¹⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

¹¹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0. s. 156.

¹² Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež. Praha: MPSV ČR, 2016. Dostupné také z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf s.. 8.

- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu,
- na kterých byl spáchán trestný čin nebo je zde podezření ze spáchání takového činu;
- které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči a jejich umístění trvá déle než 6 měsíců,
- které jsou ohroženy násilím mezi rodiči nebo osobami odpovědnými za výchovu,
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu¹³

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, specifikuje ohrožené dítě jako dítě: „jehož základní potřeby nejsou naplňovány v dostatečné míře a je ohroženo rizikovým chováním.“¹⁴

V našich domácích podmínkách jde zpravidla o dítě vystavené nevhodnému zacházení, dítě vyrůstající v deprivujícím prostředí, s poruchami chování, nebo vyrůstající mimo vlastní rodinu.¹⁵

Za nevhodné zacházení Matoušek považuje „týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, také soustavné popouzení dítěte proti druhému rodiči a situace, kdy je dítě svědkem násilí mezi rodiči. Dítě může být traumatizováno i nevhodným způsobem vyšetřování.“¹⁶

1.3 FORMY OHROŽENÍ DÍTĚTE

V současnosti trpí ohrožujícím zacházením více dětí než všemi vážnými somatickými chorobami dohromady. Přestože se v současnosti společnost těmito

¹³ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: [Zakonyprolidi.cz](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359) [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

¹⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011 [online]. 2009 [cit. 2021-08-25]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf s.5.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7. s 11.

problémy zabývá čím dál více, mnoho takových dětí zůstává i nadále nezachyceno. Neadekvátní péče o dítě má mnoho podob, kdy přechody jsou plynulé, ale mnohdy se různé formy současně prolínají.¹⁷

1.3.1 ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE O DÍTĚ A PSYCHICKÁ DEPRIVACE

Zanedbávání péče u dětí je třeba považovat za jeden z nejzávažnějších sociálně patologických jevů, k němuž může v rodinném prostředí docházet. Chování osoby zodpovědné za péči o dítě překračuje nebo nesplňuje společností uznávaná pravidla řádné výchovy a péče o dítěte, která jsou ovlivněna aktuální úrovní společnosti a rodiny, poznatky vývojových potřeb dítěte, dostupností veřejných služeb a celospolečenského vnímání dětství jako životní etapy a role dítěte ve společnosti. Potřeby dítěte nejsou adekvátně uspokojovány, což dítě ohrožuje na životě a zdravém vývoji.¹⁸

Bohužel je tento jev poměrně rozšířený, a je často schován pod povrchem a mnohdy pozornost upoutá, až když se jedná o závažnou chronickou podobu, která dítěti způsobuje vážnou újmu ve vývoji a ohrožuje ho na životě. Inteligentní rodiče ho mohou velmi dobře maskovat, zatímco rodiče s méně rozvinutými sociálními a výchovnými kompetencemi, dítě zanedbávají, aniž by si skutečnost uvědomovali¹⁹

Nejčastěji se setkáváme se čtyřmi typy zanedbávání:

- **Fyzické** – neuspokojeny jsou tělesné potřeby dítěte,
  - zanedbání výživy - dítě opakovaně během dne hladoví, dostává nevhodné jídlo, nebo jsou dítěti způsobovány zdravotní problémy nedodržením dietních doporučení stanovených lékařem,
  - zanedbání ošacení - dítěti není poskytnuto adekvátní oblečení,
  - bezdomovectví – dítě potřebuje stálý domov, bezpečné místo poskytující ochranu, tato potřeba není saturována u dětí, které se s rodiči často stěhují nebo jsou nuceni žít na ulici.

---

¹⁷ SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

¹⁸ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5695-0.

¹⁹ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5695-0.

- neadekvátní dohled - situace, kdy se dítěti nedostává patřičného dohledu po dobu, neodpovídající jeho vývojovému stupni,
- zanedbání ochrany před nebezpečím z okolního prostředí – u dítěte je zanedbána prevence vzniku úrazu.
- **Výchovné** – dítěti není zabezpečena možnost vzdělávání a ochrana před dětskou prací,
  - zanedbávání vzdělávání – děti pravidelně nenavštěvují školu, mají časté bezdůvodné absence, nebo jim není poskytováno vzdělávání s ohledem na jejich specifické potřeby.
- **Zanedbání zdravotní péče** – dítěti není poskytována přiměřená zdravotní péče, což ohrožuje jeho zdravotní stav. Velmi často chybí pravidelná preventivní zdravotní péče, v případě nemoci rodiče nejsou schopni zajistit specializovanou zdravotní péči, kterou zdravotní stav dítěte vyžaduje.
- **Emoční** – psychické strádání a psychická deprivace²⁰

Psychickou deprivací rozumíme emoční zanedbávání, kdy jsou dlouhodobě neuspokojovány potřeby vřelého vztahu, lásky a dostatečného saturování přiměřených podnětů z prostředí. Emočním zanedbáváním jsou velmi často ohroženy děti vyrůstající v podnětně chudém prostředí, ať už v rodině nebo v ústavním zařízení. Neméně často se však psychická deprivace projevuje u dětí, materiálně dokonale zabezpečených, kde však rodina z různých důvodů není schopna dítěti věnovat dostatek času, lásky a vřelosti.²¹

Mnohem častěji se setkáváme s psychickou subdeprivací, jež se projevuje mírnější deprivací zkušeností. Je hůře rozpoznatelnou a obtížněji identifikovatelnou a dítěti se mnohdy nedostane potřebné pomoci.²²

1.3.2 TÝRÁNÍ DÍTĚTE

Týráním rozumíme zlé zacházení s dítětem, s vyšší mírou hrubosti a bezcitnosti, kterému je poškozené dítě soustavně vystavováno a pociťuje situaci jako těžkou křivdu.

²⁰ BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

²¹ SVOBODA, Mojmír, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

²² VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Pachatelem může být pouze ten, kdo má vůči týranému povinnost starat se a pečovat o něj po materiální, výchovné a jiné stránce. Mohou to tedy být rodiče, učitel, vychovatel, opatrovník, nebo vedoucí zájmového kroužku.²³

Týrání představuje pro dítě komplexně závažnou zátěžovou situaci, která není způsobena pouze aktuálním trýzněním, ale ovlivňuje celkově jeho očekávání do budoucna. Zahrnuje deprivaci zkušenosti a silný stres, který dítěti vyvolávají velmi často blízcí pečovatelé, kteří by měli dítě chránit a poskytovat mu zázemí a bezpečí.²⁴

1.3.2.1 FYZICKÉ TÝRÁNÍ

Za fyzické týrání označujeme tělesné ublížení či utrpení dítěti nebo nezabránění takovému jednání a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo mu vědomě nebylo zabráněno.²⁵

Tělesné týrání má celou řadu podob, od nepřiměřeně hrubého, nelidského trestání po těžké ublížení na zdraví až zabití.²⁶

Tělesné tresty jsou u mnoha rodičů velmi častým prostředkem k tomu, aby u svého dítěte dosáhli požadovaného chování. Neuvědomují si však, že v důsledku přizpůsobení se dítěte na tělesný trest je nutné zvyšovat intenzitu i frekvenci, a tím překročit jakési neviditelné hranice mezi trestáním a týráním.²⁷

„Rozdíl mezi tělesným trestem a týráním je také ještě veden v rovině vztahové a emoční: dítě může být fyzicky trestáno za určitou chybu, ale dítěti musí být přitom naprosto jasné a zřejmé, že trestající rodič ho trestá proto, že mu na něm záleží, že mu není jedno, jaký z něj bude člověk v dospělosti – prostě trestá ho „z lásky“ – na rozdíl od situace, kdy třeba i nevelký fyzický trest je malichernost či dokonce z rozmaru dospělého jako tzv. „šikana“²⁸

---

²³ STANĚK, Antonín, ed. Násilí páchané na dětech: [sborník z konference: 12. dubna 2006]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1430-9.

²⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

²⁵ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.

²⁶ SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

²⁷ KRAUS, Blahoslav, HRONCOVÁ, Jolana a kol. Sociální patologie. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 246.

²⁸ SLANÝ, Jaroslav. Syndrom CAN: (syndrom týraného dítěte). Vyd. 1. V Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008, ISBN 978-80-7368-474-7. str. 17

Fyzické týrání dělíme na aktivní a pasivní.

Týrání aktivní povahy je jev, zahrnující všechny akty násilí na dítěti. Patří sem záměrné opomenutí v péči o dítě, které vyústí v jeho poranění a v krajní situaci může zapříčinit úmrtí dítěte. Mezi tělesně týrané s následným poraněním se zařazují děti, u nichž vzniklo poranění v důsledku bití, popálení, opaření, trestání a také ovšem selhání ochrany dítěte před násilím. Patří sem také tělesně týrané děti, které nevykazují bezprostřední známky tělesného poranění, ale jsou vystavovány utrpení, které je vyvoláno dušením, otrávením či jinou formou násilí.²⁹

Při **týrání pasivního charakteru** se jedná o úmyslně, ale i o neúmyslně nedostatečné uspokojování primárních tělesných potřeb dítěte v návaznosti na potřeby psychické a sociální. Dítěti není zajištěna adekvátní zdravotní péče, má nedostatky ve vzdělání, nedostává se mu sociálního zabezpečení, jako je přístřeší a ošacení, je nuceno k práci nebo žebrání. Výchova a péče o dítě je rodiči opomíjená ať již z nezájmu o dítě, rodičovské nepřipravenosti či jiných důvodů.³⁰

1.3.2.2 PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ

„Psychické týrání spočívá v takovém jednání, které má závažný nepříznivý vliv na citový vývoj a chování dítěte.“³¹

Při emocionálním týrání pachatel vědomě působí na psychiku dítěte a k ubližování využívá různé formy ponižování lidské důstojnosti. Záměrně vyvolává u dítěte strach, přetěžuje jeho síly, hrubě ho uráží a šikanuje. Oběť při takovém jednání pociťuje těžké příkoří a citové strádání. Psychické týrání u dětí ovlivňuje jejich sebehodnocení a může vést k trvalým poruchám osobnosti.³²

Duševní týrání obsahuje stejně jako fyzické nejen složku aktivní, ale i pasivní. **Aktivní formou psychického týrání** rozumíme situace, kdy se dítěti děje nějaká nepříznivá činnost, je ponižováno, zesměšňováno, vysmíváno, odmítáno, srovnáváno se sourozencem

---

²⁹ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995

³⁰ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995

³¹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0. s. 21

³² STANĚK, Antonín, ed. Násilí páchané na dětech: [sborník z konference: 12. dubna 2006]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1430-9.

a vystavováno nadávkám. **Pasivní forma psychického týrání** na straně druhé zahrnuje situace, kdy se v rovině psychické a emoční u dítěte neděje něco, co se správně dít má. Zahrnuje to odmítavost, nezáměr, nedostatek lásky či času, nevšímavost a izolaci dítěte.³³

1.3.2.3 ŠIKANÁ

Šikana je formou agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině, stejného postavení, která se nemůže nebo nedokáže bránit. Ve většině případů se jedná o opakované jednání, není však výjimkou i jednorázový útok s hrozbou opakování. Mezi agresorem a obětí musí být asymetrický vztah moci, oběť ví, kdo je agresorem, je závislá na jeho rozmarech a cítí se vůči němu bezbranná.³⁴

Zahrnuje fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i slovní nadávky, pomluvy, vyhrožování nebo ponižování. V nepřímé podobě se projevuje jako nápadné přehlížení. Může se také projevovat sexuálním obtěžováním a zneužíváním.³⁵

Lze ji rozdělit na **šikanu přímou**, do níž řadíme například poškozování a odcizení osobních věcí, působení bolesti nebo zotročování a **šikanu nepřímou**, pod kterou si můžeme představit sociální izolaci.³⁶

Fenoménem dnešní doby je šikana prostřednictvím elektronických médií, kterou souhrnně nazýváme jako **kyberšikana**. Stejně jako pro tradiční šikanu je i pro kyberšikanu typické opakované chování a nepoměr sil mezi obětí a agresorem.³⁷

Kyberšikana spočívá v tom, že mnohdy skrytý agresor za využití informačních technologií zveřejňuje o oběti pomluvy nebo i pravdivé, ale choulostivé informace velmi často doplněné obrazovým materiálem, který bývá často upraven tak, aby oběť byla, co

---

³³ SLANÝ, Jaroslav. Syndrom CAN: (syndrom týraného dítěte). Vyd. 1. V Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008, ISBN 978-80-7368-474-7.

³⁴ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-2472991-6.

³⁵ LOVASOVÁ, Lenka. Šikana. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

³⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-2472991-6.

³⁷ PRICEOVÁ, DALGLEISH In ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

nejvíce zostuzena Trýznění oběti tímto způsobem může trvat dlouhou dobu a pro oběť bývá mnohdy mimořádně krutá.³⁸

1.3.2.4 SYSTÉMOVÉ TÝRÁNÍ

Tato forma týrání je způsobena systémem, který byl prvotně založen na pomoc a ochranu dítěte před ubližováním, kterému jsou vystaveny. Děti jsou tímto systémem poškozovány, přesto že by jim měl být ku prospěchu. Řadíme sem situace, kdy je dítěti upíráno právo na informace, je neprávem odděleno od rodičů, trpí vlivem špatné péče v nemocnicích či ústavech a je vystavováno traumatizujícím, necitlivým, zbytečným lékařským či psychologickým prohlídkám.³⁹

Systémovým týráním nebo zneužíváním označujeme také druhotné ubližování, známé také pod pojmem **sekundární viktimizace**.⁴⁰

Po prvním traumatu, kterému bylo dítě vystaveno, následuje toto druhotné týrání právě těmi, kteří by měli dítě ochraňovat. Dítě se jako oběť trestného činu stává ještě obětí vyšetřování. Je nadměrně zraňováno a vystavováno psychické zátěži spojené se zbytečným opakováním výpovědí, jejich věrohodností a případným obviňováním dítěte nebo odebráním dítěte z rodiny.⁴¹

1.3.2.5 MÜNCHHAUSENŮV SYNDROM V ZASTOUPENÍ

Münchhausenův syndrom řadí mezinárodní klasifikace nemocí do skupiny předstíraných poruch a spočívá ve vymyšlení si či zveličování příznaků somatického či duševního onemocnění nebo postižení. V důsledku toho se opakují vyšetření či léčebné procesy v míře, neodpovídající objektivní skutečnosti.⁴²

V souvislosti s dítětem byl doplněn o slovní spojení „v zastoupení“ vzhledem k rodičům, kteří nadsazovali či předstírali potíže u svých dětí.⁴³

---

³⁸ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-2472991-6.

³⁹ VANÍČKOVÁ, E. Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2009. 37 s. ISBN 978-80-7440-001-8.

⁴⁰ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995.

⁴¹ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

⁴² FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

⁴³ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995.

Rodiče u dítěte záměrně nepravdivě uvádějí příznaky nemoci nebo vyvolávají různé somatické symptomy, zanášejí infekci do záměrně způsobených ran, vyvolávají otravy nesprávně dávkovanými léčivými a následně se dožadují léčby dítěte. Někdy jde jen o nepravdivé uvádění příznaků, mnohdy je však vytváření příznaků samo již týráním. V případě, kdy samotné vyvolávání příznaků dítěti neubližuje, je dítě poškozováno opakovanými lékařskými vyšetřeními.⁴⁴

Tuto formu nebezpečného "podvodu" u dětí poprvé popsal Meadow v roce 1977 a využil přitom Asherova označení z r. 1951, který jej pojmenoval po von Münchhausenovi, známému u nás jako baronu Prášilovi. Při němž si pacienti vymýšleli nebo zveličovali nejrůznější chorobné příznaky a nemoci.⁴⁵

1.3.3 SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DÍTĚTE

Rada Evropy považuje za sexuální zneužití dítěte „*nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk, vykořisťování, kýmkoliv, kdo dítě zneužívá.*“⁴⁶

Sexuální zneužívání se projevuje zneužitím moci dospělého k vlastnímu sexuálnímu uspokojení, využívající bezbrannosti slabšího a závislého dítěte k aktivitám, které dítětem nejsou zcela pochopeny. Toto chování může nabýt všech známých sexuálních praktik, které nejen že narušují obecně akceptovatelná sociální pravidla, ale rozporují i právní normy a dítě často neví jaká práva ve vztahu k němu dospělý má. Nedokáže rozeznat nepřiměřenost požadavku a je často k sexuálním aktivitám nuceno podvodem, násilím nebo uplácením.⁴⁷

„Sexuální zneužívání zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, tedy i ty, kdy dítě na první pohled nestrádá a může některé formy sexuálního zneužívání prožívat

---

⁴⁴ SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

⁴⁵ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995.

⁴⁶ TÄUBNER, Vladimír. Nejstřeženější tajemství - sexuální zneužívání dětí. Praha: Trizonia, 1996. ISBN 80-85573-72-5. s.10.

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

*jako relativně tělesně příjemné. Ovšem i tehdy má sexuální zneužívání závažný negativní dopad na další psychický vývoj dítěte.*⁴⁸

Sexuální zneužívání dělíme na kontaktní a nekontaktní.

1.3.3.1 KONTAKTNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Při kontaktním zneužití dochází k **nepenetrativnímu pohlavnímu kontaktu**, který zahrnuje laskání prsou a genitálu, dotýkání se prsou nebo pohlavních orgánů různými předměty, rukou nebo genitálem jak přes oblečení, tak na nahém těle. Při **penetrativních pohlavních aktivitách** dochází k sexuálnímu proniknutí prsty nebo předměty do pohlavního ústrojí dítěte, k pohlavnímu styku, nebo orálnímu či análnímu sexu.⁴⁹

1.3.3.2 NEKONTAKTNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Nekontaktní sexuální chování zahrnuje verbální sexuální návrhy, sexuální exploraci, při které je dítě zneužito k dětské pornografii, exhibicionistické chování s expozicí genitálu, eventuálně spojené s masturbací, voyeurství - sexuální vzrušení při pozorování svlékajícího nebo nahého dítěte.⁵⁰

Dalším dělením, zvláště s ohledem na řešení traumatu rozlišujeme sexuální zneužívání intrafamiliární a extrafamiliární.

1.3.3.3 INTRAFAMILIÁRNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Mezi intrafamiliární sexuální zneužívání řadíme zneužívání, kdy pachatelem je někdo z rodiny – otec, matka, bratr, sestra, dědeček, strýc či teta.⁵¹

Sexuální zneužívání dítěte rodinným příslušníkem patří ke klinicky nejzávažnějším formám sexuálního zneužití dítěte. Rodiny, kde je jedno nebo více dětí s pravidelnou či nepravidelnou frekvencí sexuálně zneužíváno nazýváme rodinami incestními.⁵²

---

⁴⁸ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0. s. 162

⁴⁹ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁵⁰ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.

⁵¹ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁵² WEISS, Petr. Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0929-5.

Nevýjimečné bývají i incestní vztahy mezi sourozenci. V některých případech jsou sexuální aktivity důsledkem hry nebo vyústí ze sexuální zvědavosti jednoho nebo obou sourozenců. Mohou se však v kontextu dysfunkčního rodinného prostředí přenést v pravidelný sexuální vztah.⁵³

1.3.3.4 EXTRAFAMILIÁRNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Jedná se o sexuální zneužívání mimo prostředí biologické rodiny. Dítě může být sexuálně obtěžováno partnerem rodičů, učitelem, sousedem, vedoucím zájmového kroužku, pečující osobou, dobrým rodinným přítelem nebo osobou rodině známou. Nejčastěji se však jedná o neznámého útočníka. Při jednorázovém zneužití se často jedná o osobu pedofilní nebo vzácněji pak retardovanou nebo zřídka o útočníka s psychotickou poruchou.⁵⁴

„Oběti sexuálního zneužívání si následky odnášejí do dalšího života a ty se manifestují v podobě poruch ve vrstevnických a pozdějších partnerských vztazích, ale je prokázán například také vliv na rozvoj poruch příjmu potravy. Zneužívané děti trpí posttraumatickým stresovým syndromem, nočními můrami, úzkostmi, depresemi, automutilačními a suicidálními tendencemi.“⁵⁵

1.3.3.5 KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ A SEXUÁLNÍ TURISMUS

Komerční sexuální zneužívání bylo v roce 1996 na 1. světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování ve Stockholmu definováno jako „ *použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo odměnou v naturáliích mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.*“⁵⁶

---

⁵³ WEISS, Petr. Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0929-5.

⁵⁴ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁵⁵ KAJANOVÁ, Alena. Sociální patologie: vybrané kapitoly. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0 s. 31.

⁵⁶ VANÍČKOVÁ, Eva. Dětská prostituce. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 25.

Komerční sexuální zneužívání dětí se během posledních deseti let stalo závažným mezinárodním problémem a přimělo organizace se s tímto problémem systematictěji zabývat.⁵⁷

Na základě nových poznatků v roce 1999 Koalice proti obchodování se ženami definovala tyto formy komerčního sexuálního zneužívání dětí:

- „dětskou prostituci,
- dětskou pornografii,
- obchod s dětmi:
  - obchod s dětmi pro sexuální průmysl,
  - obchod s dětmi pro jiné účely (adopce, dětská práce, prodej orgánů atd.)“⁵⁸

Za **dětskou prostituci** považujeme nabízení nebo sjednání služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za jakoukoli peněžní nebo jinou odměnu.⁵⁹

„Dítě je k plnění sexuálních povinností nuceno jakoukoliv formou násilí, žije v nuzných podmínkách, nepokračuje ve vzdělávání a je závislé na libovůli majitele.“⁶⁰

Dětskou pornografií vymezujeme jako jakýkoli obrazový nebo zvukový materiál používající dítě v sexuálním kontextu. Obrazová pornografie zachycuje dítě při skutečných nebo předstíraných zřejmých sexuálních aktivitách či jakékoli zobrazování pohlavních orgánů dítěte za účelem sexuálně uspokojit uživatele.⁶¹

„Zvuková pornografie je definována jako používání jakýchkoli prostředků užívajících dětský hlas, skutečný nebo simulovaný, za účelem sexuálního uspokojení a zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu.“⁶²

---

⁵⁷ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁵⁸ VANÍČKOVÁ, Eva. Dětská prostituce. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 25.

⁵⁹ MILFAIT, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8.

⁶⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. Dětská prostituce. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4. s. 31.

⁶¹ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁶² MILFAIT, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8. s. 12.

Obchodování s dětmi je „nelegální a utajované převážení osob přes státní hranice se záměrem přinutit je k sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům, zločineckým syndikátům.“⁶³

S obchodem s dětmi se těsně pojí další nelegální aktivity jako je například nucená domácí práce, vnucené adopce nebo falešné sňatky.⁶⁴

Organizátoři a zprostředkovatelé služeb komerčního sexuálního zneužívání ovládají obširnou síť osob a mají rozsáhlou řadu prostředků, která přesahuje hranice měst, zemí i celých kontinentů. Většina forem zneužívání, a zejména toho komerčního, je spojena s psychickým a často i fyzickým týráním.⁶⁵

Sexuální turistika představuje poměrně novou možnost sexuálního uspokojení, spojenou s cestou do zahraničí. V praxi to znamená, že cizinci přijíždějí do cizí země již se záměrem vyhledat dítě k tomu, aby se jím sexuálně uspokojili.⁶⁶

Turisté, kteří sexuálně vykořisťují děti, využívají anonymity, zbavující obvyklých omezení a ospravedlňují své chování tvrzením, že sexuální styk s dětmi je v dané kultuře přijatelnější.⁶⁷

1.3.4 RITUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Rituální zneužívání je „fyzické, psychické nebo sexuální ubližování dítěti spojené s opakovanými aktivitami ("rituálem"), jejichž účelem či smyslem je spojit toto zneužívání s náboženským, magickým nebo nadpřirozeným kontextem.“⁶⁸

Rituální zneužívání bývá většinou spojováno se sektami, vykonávajícími různé obřady, do kterých bývají zapojovány děti. Nemusí se vždy jednat o skupinový jev, ve většině případů

---

⁶³ MILFAIT, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8. s. 11.

⁶⁴ MILFAIT, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8.

⁶⁵ ŠVARCOVÁ, Eva. Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text. Vyd. 1. Gaudeamus, 2009.

⁶⁶ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995 s. 102.

⁶⁷ HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

⁶⁸ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995 s. 101.

nelze ani předvídat, jak bude s dítětem zneuživatel zacházet a jaké to na něm zanechá následky⁶⁹

První kapitola diplomové práce nás seznamuje s pojmem rodina. Definujeme zde tento pojem z různých úhlů pohledu tak, jak na něj nahlíží odborníci z odlišných odvětví vědy. Pokud rodina z nějakého důvodu selže a nedokáže plnit své funkce, může dojít k ohrožení dítěte. Dále se tedy v této kapitole věnujeme definici ohroženého dítěte a zaměřujeme se na formy jeho ohrožení, které jsou souhrnně známé pod pojmem syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte.

---

⁶⁹ DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995.

2 SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICCE

„Je-li dítě ohroženo špatnou situací v rodině, nebo dokonce neexistencí rodiny, nastupuje stát,“ který plní roli garanta ochrany a péče o ohrožené děti.⁷⁰

Problematika péče o ohrožené děti a jejich případné odebrání z rodinné péče je velmi složitým procesem a samotní odborníci, přistupují k celé záležitosti s velkou obezřetností. Setkávají se však s případy, kdy i přes veškerou snahu sanace rodiny selhala a je nutné dítě umístit do systému náhradní rodinné výchovy. Při rozhodování o formě náhradní rodinné výchovy je nezbytné brát v úvahu nejlepší zájem dítěte.⁷¹

Ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte nebo obecně lidských právech a základních svobodách vyplývá, že takovým zájmem je především *„možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny.“*⁷²

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti považuje za nejlepší zájem dítěte takový stav, *„kdy je zachována životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj a je chráněno právo dítěte na plný a harmonický rozvoj jeho osobnosti a schopností; plnohodnotné dětství a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře“*.⁷³

2.1 AKTÉŘI PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI V ČESKÉ REPUBLICCE

Za systém péče o ohrožené děti považujeme organizace, které se podílejí na řešení situace ohroženého dítěte.

---

⁷⁰ STANĚK, Miloš. Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice. [Praha: Median, c2008. ISBN 978-80-902847-0-8. s. 20.

⁷¹ ŠENKOVÁ, Dominika, Marcela BELICOVÁ a Gabriela ŠTIKOVÁ. Fenomén dítěte v systému – péče o ohrožené děti a jejich nejvyšší zájem. Sociální práce: Sociálna práca Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/fenomen-ditete-v-systemu-peco-o-ohrozene-deti-a-jejich-nejvyssi-zajem/>.

⁷² Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Nejlepší zájem dítěte [online]. 2013 Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/1561?highlightWords=nejlep%C5%A1%C3%AD+z%C3%A1jem+d%C3%ADt%C4%9Bte>

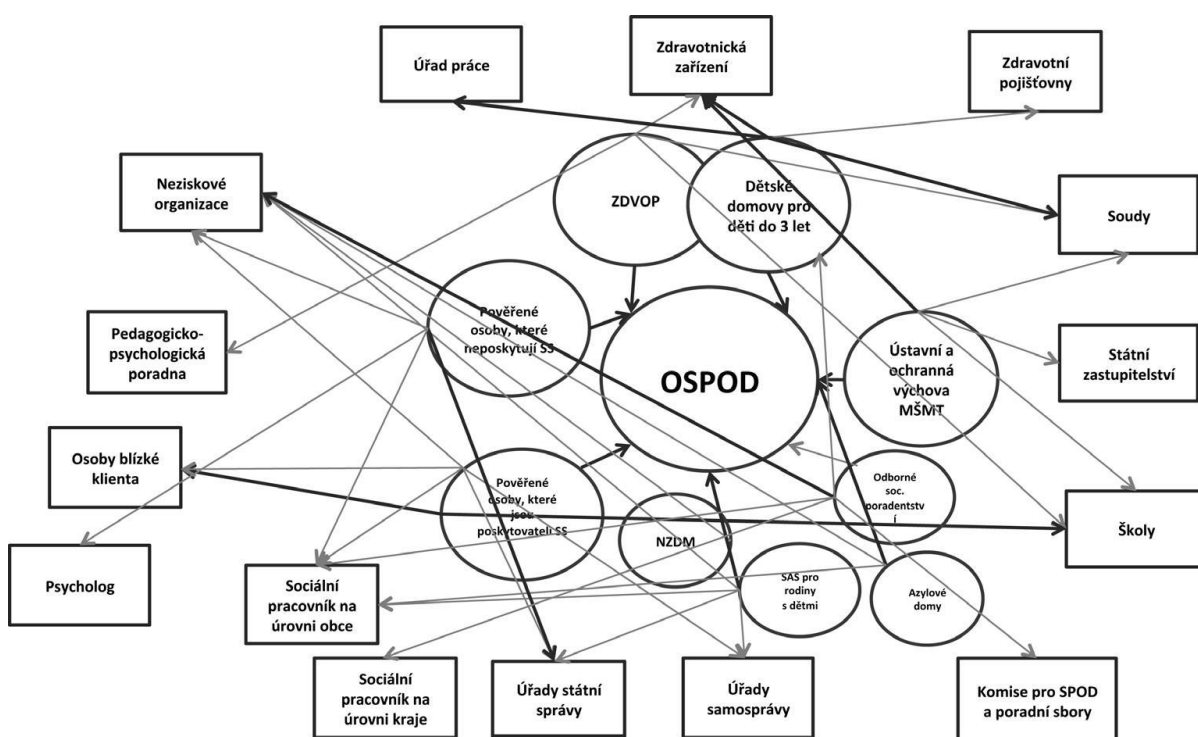
⁷³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 Dostupné z:

http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf
. s. 5

„Při zajišťování péče o ohrožené dítě a jeho rodinu je nezbytná jak úloha státu, státní správy, samosprávy, tak i nestátního sektoru“⁷⁴

Česká republika nemá systém péče o ohrožené děti dostatečně propracovaný. Je rozsáhlý, složitě členěný do gesce různých ministerstev, které se řídí odlišnými pravidly a způsoby práce, nevyjasněnými kompetencemi a odpovědností jednotlivých aktérů, což značně komplikuje spolupráci a zájem dítěte a celé rodiny je tak odsunut do pozadí.⁷⁵

Výhodou rozložení odpovědností a kompetencí mezi resorty ministerstev a ostatních organizací zajišťující péči o ohrožené děti je možnost konkrétního užšího zaměření na specifickou oblast péče.⁷⁶

Obrázek č. 1: „Pozice a spolupráce mezi aktéry v systému péče o ohrožené rodiny a děti“⁷⁷

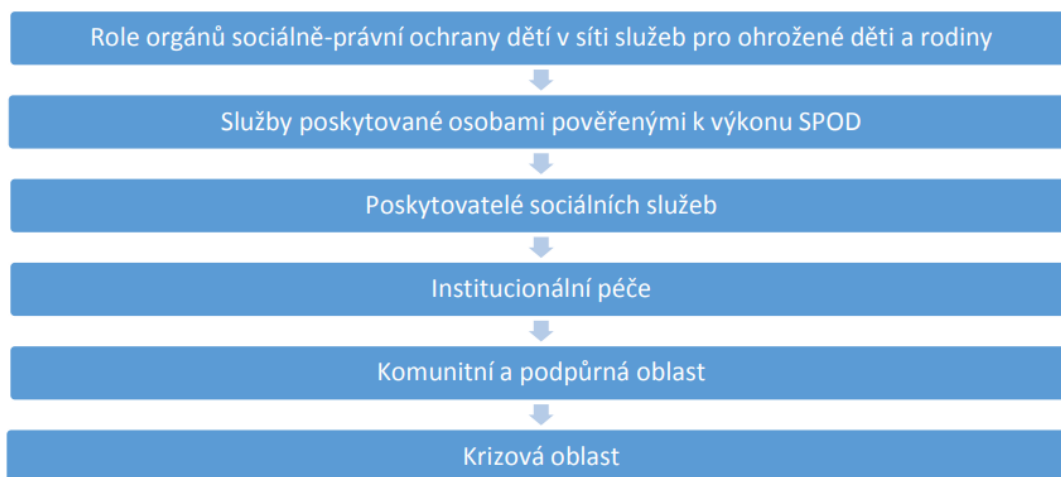
⁷⁴HANUŠOVÁ, L.; ŠTĚTKOVÁ, P.; HRDINOVÁ, A. Péče o ohrožené děti ve Středočeském kraji: Analýza potřeb a služeb [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2009. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pece-o-ohrozene-deti-ve-stredoceskem-kraji.pdf> s. 13.

⁷⁵ TOPINKA, D. Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce/ Sociální práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2015, č. 2, s. 47-52. ISSN 1213-6204.

⁷⁶ HANUŠOVÁ, L.; ŠTĚTKOVÁ, P.; HRDINOVÁ, A. Péče o ohrožené děti ve Středočeském kraji: Analýza potřeb a služeb [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2009. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pece-o-ohrozene-deti-ve-stredoceskem-kraji.pdf>.

⁷⁷ TOPINKA, D. Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce/ Sociální práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2015, č. 2, s. 47-52. ISSN 1213-6204. s. 48.

Z obrázku je patrné, že centrální roli aktérů v systému péče o ohrožené děti sehrává orgán sociálně právní ochrany dítěte, kolem něhož se sdružují ti aktéři, kteří sehrávají v systému významnou roli. Tyto subjekty mají spolupracovat na řešení nepříznivé situace ohroženého dítěte s důrazem na jeho nejlepší zájem a blaho celé rodiny.⁷⁸

Obrázek č. 2: „Členění aktérů péče o ohrožené děti“⁷⁹

Zatímco role orgánů sociálně-právní ochrany dětí a služby poskytované osobami pověřenými k výkonu sociálně právní ochrany dětí jsou zaměřeny výhradně na činnost těchto subjektů a jejich spolupráci s jinými aktéry systému. Poskytovatelé sociálních služeb se dále dělí na pobytové, terénní a ambulantní služby a věnují se péči o ohrožené děti a rodiny. Institucionální péče se soustřeďuje na fungování pobytových zařízení pro děti v oblasti zdravotnictví, kam řadíme dětské domovy pro děti do 3 let a oddělení lůžkové psychiatrie. Institucionální péče v oblasti školství je realizována v diagnostických ústavech, dětských domovech, dětských domovech se školou, výchovných ústavech a střediscích výchovné péče. Institucionální péče v oblasti sociální probíhá v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Komunitní a podpůrná oblast poskytuje péči v oblasti speciálně pedagogického a sociálního poradenství. Krizová oblast se zaměřuje na děti, které se ocitají svým jednáním nebo jednáním druhých osob v komplikovaných životních situacích. Svou pozornost zaměřuje na děti se sklony ke kriminálnímu jednání těm, které se ocitají mimo pozornost

⁷⁸ TOPINKA, D. Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce/ Sociální práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2015, č. 2, s. 47-52. ISSN 1213-6204.

⁷⁹ TOPINKA, D. et al. Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi [online]. Ostrava: SocioFactor s.r.o., 2014. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analýza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c s. 10.

systému, a rodinám žijícím na ubytovnách.⁸⁰

Pro účely diplomové práce si blíže specifikujeme dětský domov, jako zařízení pečující o ohrožené děti.

2.2 DĚTSKÝ DOMOV

„Ústav je do jisté míry světem pro sebe, ostrovem soběstačného řádu, v němž je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí. Ústav je spjat s třemi archaickými lidskými zkušenostmi: zkušeností rodiny, zkušeností obce a zkušeností vyhoštění, vyobcování.“⁸¹

Dětský domov pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nevykazují závažné poruchy chování a plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální dle individuálních potřeb dítěte. Mohou sem být umísťovány kromě dětí ve věku od 3 do 18 let, také nezletilé matky spolu se svými dětmi. Zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních umožňuje mladým dospělým připravujícím se na budoucí povolání, prodloužit pobyt na základě smlouvy sjednané mezi nimi a zařízením, nejdéle však do 26 let⁸²

Dětem a nezaopatřeným osobám dětský domov poskytuje plné přímé zaopatření - stravu, ubytování, ošacení, učební potřeby, úhradu nákladů na vzdělávání, na dopravu do školy a na zdravotní péči.⁸³

Děti navštěvují vzdělávací instituce mimo dětský domov. Vzdělávání a přípravu na budoucí povolání si vybírají podle vlastních možností a preferencí. Děti často do domovů přicházejí s mezerami ve vzdělání a nedostačující velmi často bývají návyky hygienické i sociální. Vychovatelé také připravují děti nejen na studium ale i na pozdější samostatný život, společně s dítětem pečují o domácnost, vaří, uklízí, nakupují. Učí děti finančně hospodařit, komunikovat a slušně se chovat ve společnosti. Profese vychovatele je tedy

---

⁸⁰ TOPINKA, D. et al. Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi [online]. Ostrava: SocioFactor s.r.o., 2014. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analýza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c.

⁸¹ MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1. s. 19

⁸² ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů In: [Zákonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz) [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

⁸³

velmi náročná s širokým záběrem činností. Podstatnou část práce tvoří i pedagogické ovlivňování volného času, kdy je dítěti poskytnut prostor pro odpočinek, sport, koníčky a zábavu. Přestože domovy nabízí dětem spoustu volnočasových aktivit, upřednostňuje se v rámci socializace návštěva kroužků v jiných institucích.⁸⁴

„Dětský domov není uzavřené zařízení, děti mají přiměřenou míru osobní svobody s přihlédnutím k věku a individuálním zvláštnostem Pracovníci dětského domova zpravidla podporují styky dětí s rodiči a dalšími rodinnými příslušníky.“⁸⁵

Problematika péče o ohrožené dítě a případné jeho odebrání z rodiny je velmi náročný proces. V druhé kapitole teoretické části diplomové práce se se věnujeme systému péče o ohrožené děti, seznamujeme s aktéry, kteří se do péče o tyto děti zapojují, a blíže si popisujeme funkci a činnost dětského domova, jako zařízení, pečující o děti, které byly svěřeny do zařízení ústavní výchovy. Blíže toto zařízení také popisujeme, z důvodu, že je stěžejním zařízením pro náš výzkum, kterému se blíže věnujeme v praktické části diplomové práce.

---

⁸⁴ BENDL, Stanislav. Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

⁸⁵ BENDL, Stanislav. Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9. s. 618

3 TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI

Česká republika je zemí s velkou tradicí v poskytování institucionální péče o ohrožené děti. Systémy, v nichž je pomoc dětem poskytována, sahá svými kořeny do 50. a 60. let 20. století a v dnešní době v mnoha směrech nekoresponduje se změnami ve společenských podmínkách a neodpovídá tak nárokům na moderní péči vyplývajícím z mezinárodních úmluv, k jejichž dodržování se Česká republika zavázala.⁸⁶

V České republice jsou pro změny v ústavní péči zažité termíny reforma, nebo transformace, které je ale nutné od sebe rozlišit. Reforma se více zaměřuje na materiální úpravy ve vybavení a zlepšení celkového prostředí ústavů. Transformací jsou míněny hloubkové změny vycházející ze změny úkolu ústavů, zejména o poskytování speciálních služeb v přirozeném prostředí, namísto umisťování lidí do speciálních zařízení.⁸⁷

„Transformace je souhrn procesů změny v oblasti řízení, financování, vzdělávání, místa a formy poskytování péče o ohrožené děti s cílem zajistit péči a podporu v jejich přirozeném prostředí. Součástí transformace je změna ústavní služby pro děti s nařízenou ústavní výchovou na bydlení a podporu v běžném prostředí tak, aby děti mohly žít způsobem života obvyklým pro jejich vrstevníky.“⁸⁸

K pojmu transformace se velmi úzce váže termín deinstitucionalizace, který je spojován s manažerským procesem změn systému během kterého postupně dochází k nahrazování institucionální péče o děti rodinnou péčí poskytovanou v rámci komunity. Jedná se o komplexní proces, který je kromě samotné transformace zařízení ústavní péče doprovázen celou řadou aktivit, jejichž realizace je v procesu nepostradatelná.⁸⁹

Jedním z cílů procesu deinstitucionalizace je humanizace stávajících ústavních zařízení a jejich postupná restrukturalizace, tak aby se děti žijící ve velkokapacitních

---

⁸⁶ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje

⁸⁷ JOHNOVÁ, Milena. Proč je potřeba transformovat ústavní péči?: Společnost pro změnu. 2005.

⁸⁸ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje s. 4

⁸⁹ RUDOLFOVÁ, Aneta a kol. Metodika procesu deinstitucionalizace. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2013. ISBN 978-80-905641-1-4.

zařízeních postupně přesunuly a začlenily do malých bytových jednotek v běžných zástavbách.⁹⁰

Transformaci péče o ohrožené děti předchází zpracování komplexní analýza stávajícího systému péče, neboť v České republice neexistuje přehled o personálním, finančním a legislativním zajištění péče o takové děti. Na základě zjištěných údajů se konkretizují jednotlivé aktivity transformace. V rámci multirezortní spolupráce ministerstev je celý proces metodicky zajišťován, koordinován a doprovázen informační kampaní pro odbornou ale i širokou veřejnost.⁹¹

„Transformace se vztahuje ke všem složkám systému - vertikálně (od úrovně pracovníků v terénu, obcí, až po ústřední orgány státní správy a nestátní organizace s celostátní působností) i horizontálně (napříč rezorty podílejícími se na práci s ohroženými dětmi a rodinami, napříč subjekty státní správy, samosprávy a nestátního sektoru). Národní akční plán je prvním dokumentem, který má plně nadresortní charakter.“⁹²

Transformace systému péče o ohrožené děti ale neznamena postupné rušení všech pobytových zařízení. Tento druh péče má své nezastupitelné místo, například v péči o děti s velmi závažným zdravotním postižením, problémovým chováním nebo ve službách pro mladé dospělé. Tyto služby by však měly být integrovány v běžné komunitě a svým charakterem by měly co nejvíce napodobovat rodinné prostředí.⁹³

Není tedy potřeba ústavy zavírat a propouštět personál. V ústavech i nadále přetrvává určitý potenciál, odborníci, kteří znají potřeby svých uživatelů a specifické metody práce s nimi je mohou využít k poskytování služeb, které jim umožní žít důstojně a v běžném prostředí. Cílem tedy není zavřít ústavy, ale změnit celkový charakter poskytovaných služeb.⁹⁴

„Transformace systému práce s ohroženými dětmi a rodinami je dlouhodobý proces,

---

⁹⁰ BEDNÁŘ, Martin. Kvalita v sociálních službách. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.

⁹¹ Ministerstvo vnitra České republiky: Transformace systému péče o ohrožené děti [online]. Praha, 2009. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>.

⁹² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 [cit. 2021-08-26]. Dostupné z:

http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf s. 3.

⁹³ Lumos: Péče o ohrožené děti v České republice [online]. 2014 Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/material-seminar11-11_hW5zGba.pdf?.

⁹⁴ JOHNOVÁ, Milena. Proč je potřeba transformovat ústavní péči?: Společnost pro změnu. 2005.

jehož úplná realizace je otázkou několika desítek let.⁹⁵

3.1 VÝCHODISKA A STRATEGICKÉ DOKUMENTY TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI

Východiska transformace péče o ohrožené dítě vycházejí mimo jiné z mezinárodních legislativních dokumentů, jako je například Ženevská deklarace práv dítěte (1924), Všeobecná deklarace lidských práv (1948), Deklarace práv dítěte (1959), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966) a zejména potom Úmluva o právech dítěte (1989), ke které se tehdejší Česká a Slovenská federativní republika zavázala 6. února 1991.⁹⁶

3.1.1 NÁVRH OPATŘENÍ K TRANSFORMACI A SJEDNOCENÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI – ZÁKLADNÍ PRINCIPY

Dne 19. ledna 2009 projednala vláda České republiky Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti - základní principy. *„Rodina je zde v souladu s Úmluvou OSN o právech dítěte vymezena jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů – zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti“.*⁹⁷

Zmiňovaný materiál se stal následným krokem v procesu sjednocování systému práce s ohroženými dětmi a rodinami a je dílčím naplněním úkolů uložených Analýzou současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti, která byla schválená vládním usnesením č. 293 z 26. března 2008.⁹⁸

---

⁹⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf str. 3.

⁹⁶ VAVROVÁ S., KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, R. Transformace systému péče o ohrožené děti očima ředitelů dětských domovů. Sociální pedagogika. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2015, roč. 3, č. 2, s. 25 - 37. ISSN 1805-8825.

⁹⁷ VAVROVÁ S., KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, R. Transformace systému péče o ohrožené děti očima ředitelů dětských domovů. Sociální pedagogika. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2015, roč. 3, č. 2, ISSN 1805-8825. s. 26.

⁹⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009. Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf

Návrh se vyjadřuje ke změnám, jež jsou potřebné ve smyslu zkvalitnění služeb zúčastněných resortů a dalších zapojujících se subjektů a jejich koordinace. Výsledkem mezirezortní spolupráce vzešla realizace Národního akčního plánu, který definuje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality péče a v konkrétním časovém horizontu stanovuje dílčí úkoly.⁹⁹

3.1.2 NÁRODNÍ AKČNÍ PLÁN K TRANSFORMACI A SJEDNOCENÍ SYSTÉMU PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI NA OBDOBÍ 2009 – 2011

Národní akční plán k transformaci sjednocení systému péče o ohrožené děti (dále Národní akční plán), vznikl za meziresortní spolupráce všech zainteresovaných složek systému a formuluje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality péče o ohrožené děti a rodiny.¹⁰⁰

Hlavními cíli Národního akčního plánu je zvýšení kvality práce a zvýšení dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny, tvorba specializovaných ambulantních služeb. Sjednocení postupů pracovníků, jejich proškolení a vzdělávání. Snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče a posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi. Podpora dítěte, jeho schopností, osobnosti a zachování životní úrovně pro zdravý vývoj.¹⁰¹

Akční plán apeluje na potřebu komplexního systému, který by se týkal vyhledávání ohrožených dětí, na práci s rodinou, a to jak ohroženou, tak náhradní, která by měla být upřednostňována před umístováním dětí do zařízení ústavní péče. Více podporované by měly být děti v rámci osamostatňování před odchodem ze zařízení.¹⁰²

---

⁹⁹ Náhradní výchovná péče a její transformace. Učitel'ské noviny [online]. Praha: GNOSIS spol. s r. o, 2009, 2009(21). Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1870>.

¹⁰⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 Dostupné z:

http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf

¹⁰¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 Dostupné z:

http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf

¹⁰² Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>.

„Národní akční plán je koncipován jako soubor analýz a opatření s důrazem na sjednocení a zvýšení kvality práce s ohroženým dítětem a rodinou. Práce s dítětem musí naplňovat standardy kvality práce závazné pro všechny pracovníky a procesy. Požadavek na počet a kvalifikaci pracovníků musí odpovídat potřebám klientů v regionu, práce musí být jednotně metodicky řízena.“¹⁰³

3.1.3 NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ „PRÁVO NA DĚTSTVÍ“ 2012 – 2018

„Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ si klade za cíl vytvořit takový systém, který zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, systém podporující zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminující diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporující všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají. Při zajišťování „práva na dětství“ vyžadují určité skupiny dětí a rodin speciální přístupy a pozornost.“¹⁰⁴

Národní strategie se opírá o práva dětí a formuluje základní principy ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Shrnuje konkrétní cíle, záměry a aktivity včetně harmonogramu, stanovení odpovědnosti jednotlivých rezortů a způsobu monitorování a hodnocení.¹⁰⁵

Protože všechny děti mají právo na dětství a zaslouží si získat příležitosti k dosažení a využití svého plného potenciálu, vláda přijetím této strategie vyjadřuje svou vůli

---

¹⁰³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011 [online]. 2009 [cit. 2021-08-26]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akcni_plan.pdf . s. 2.

¹⁰⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Právo na dětství. Národní strategie ochrany práv dětí [online]. 2020 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NSOPD.pdf/bb0782db-dabb-4710-0689-ec3bf0b7dca5> s. 2.

¹⁰⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Právo na dětství. Národní strategie ochrany práv dětí [online]. 2020 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NSOPD.pdf/bb0782db-dabb-4710-0689-ec3bf0b7dca5>.

a otevřenost k intenzivní spolupráci, koordinaci činnosti a sjednocování přístupů příslušných rezortů.¹⁰⁶

3.1.4 AKČNÍ PLÁN K NAPLNĚNÍ NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2012- 2015

Akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí 2012 – 2015 byl schválen vládou 11. dubna 2012. V tomto dokumentu se Česká republika zavazuje vytvořit do roku 2018 funkční systém, který má zajišťovat důslednou ochranu práv dětí a naplňování jejich potřeb.¹⁰⁷

Tohoto cíle má být dosaženo postupným naplňováním principů a aktivit, které blíže specifikuje Národní strategie ochrany práv dětí.¹⁰⁸

3.1.5 KONCEPCE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY V OBLASTI TRANSFORMACE SYSTÉMU NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE

V oblasti školství byl zpracován dokument, jehož cílem je vznik sítě specializovaných zařízení, která jsou využívána v případech, kdy není ze závažných důvodů možné dítě umístit do určité formy náhradní rodinné péče, nebo kdy děti potřebují specializovanou komplexní péči odborníků.¹⁰⁹

Hlavní vizí koncepce je omezení rozsahu institucionální výchovy a rozvoj ambulantní péče, posílení rodin a pěstounských rodin. Dále pak transformaci ústavů na vysoce specializovaná pracoviště poskytující různé formy prevence rizikového chování dětí a orientace na život dospívajících a mladých dospělých, kteří si prošli ústavním zařízením.

---

¹⁰⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie [online]. 2020 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/narodni-strategie-ochrany-prav-deti-a-akcni-plan-k-naplneni-narodni-strategie>.

¹⁰⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie [online] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/narodni-strategie-ochrany-prav-deti-a-akcni-plan-k-naplneni-narodni-strategie>.

¹⁰⁸ VAVROVÁ S., KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, R. Transformace systému péče o ohrožené děti očima ředitelů dětských domovů. Sociální pedagogika. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2015, roč. 3, č. 2, s. 25 - 37. ISSN 1805-8825.

¹⁰⁹ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>.

Koncepce předpokládá vznik interdisciplinárních týmů a úzkou spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte, se školou a dalšími institucemi.¹¹⁰

3.1.6 NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021-2029

Národní strategie ochrany práv dětí na období 2021–2029 si klade za cíl vytvořit systém spolupráce a zajistit tak ochranu dětí a zároveň zkvalitnění života všech dětí a rodin, v první řadě však dětí nacházejících se v obtížné životní situaci. Do spolupráce jsou zapojeni odborníci, veřejná správa, nestátní sektor, ale i široká veřejnost.¹¹¹

Opatření, která národní strategie ochrany práv dětí obsahuje, vychází z několika zdrojů:

- *„Výsledky plnění předchozích vládních strategických dokumentů v oblasti ochrany práv dětí.*
- *Zprávy o plnění závazků České republiky vzniklých přijetím mezinárodních úmluv a související doporučení.*
- *Výzkumy a analýzy v oblasti ochrany práv dětí, péče o ohrožené děti, sociálního vyloučení atd.*
- *Poznatky z každodenní praxe odborné veřejnosti a metodické práce příslušných orgánů veřejné správy.*¹¹²

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky vypracovávalo tři individuální projekty, jež také přispěly k formulaci cílů Národní strategie ochrany práv dětí. V rámci projektů byla realizována řada výzkumů a analýz, které si kladly za úkol zmapovat jednotlivé části systému péče o ohrožené děti, zaměřily se na zjišťování překážek bránících k naplnění

---

¹¹⁰ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020. Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pecce-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>

¹¹¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie, Národní strategie ochrany práv dětí 2021 – 2029 [online]. 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NARODNI+STRATEGIE+OCHRANY+PRAV+DETI+2021_2029_FINAL.pdf/4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5

¹¹² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie, Národní strategie ochrany práv dětí 2021 – 2029 [online]. 2020 Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NARODNI+STRATEGIE+OCHRANY+PRAV+DETI+2021_2029_FINAL.pdf/4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5 s.4.

práv dětí a limitů služeb na podporu ohrožených dětí a rodin v rámci tohoto systému. Výstupy těchto projektů obsahují systémová doporučení pro celkovou optimalizaci systému, opírající se o přijaté legislativní změny a zohledňují možnosti dětí podílet se na rozhodování o záležitostech, které se jich bezprostředně týkají.¹¹³

3.1.7 I. AKČNÍ PLÁN K NAPLNĚNÍ NÁRODNÍ STRATEGIE OCHRANY PRÁV DĚTÍ 2021- 2029 NA OBDOBÍ 2021 – 2024

I. akční plán k naplnění Národní strategie ochrany práv dětí stanovuje úkoly pro první období realizace Národní strategie. Obsahuje několik desítek aktivit, z nichž některé okruhy mohou přesahovat do akčního plánu pro další období. Jedná se zejména o aktivity, které lze postupně naplňovat již nyní, ale plošné naplňování je podmíněno předchozími změnami systému.¹¹⁴

Plán je pro přehlednost rozčleněn do šesti vzájemně propojených částí a výstupy z nich se vzájemně propojují a doplňují. Jedná se o právní rámec, infrastrukturu, znalosti a vzdělávání, osvětu a komunikaci, kvalitu a její monitoring a efektivitu a financování.¹¹⁵

3.2 PRŮBĚH TRANSFORMACE V PARDUBICKÉM KRAJI

Pardubický kraj se dlouhodobě velmi aktivně zapojuje do zlepšování a snaží se zmapovat situaci a možnosti péče o ohrožené děti a rodiny.¹¹⁶

---

¹¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie, Národní strategie ochrany práv dětí 2021 – 2029 [online]. 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NARODNI+STRATEGIE+OCHRANY+PRAV+DETI+2021_2029_FINAL.pdf/4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5.

¹¹⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie, I. Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2021- 2029 [online]. 2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NARODNI+STRATEGIE+OCHRANY+PRAV+DETI+2021_2029_FINAL.pdf/4d20b44e-a8c5-6882-d46f-a8d0fb7695d5.

¹¹⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie, I. Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2021- 2029 [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/I.+ak%C4%8Dn%C3%AD+pl%C3%A1n+k+napln%C4%9Bn%C3%AD+N%C3%A1rodn%C3%AD+strategie+ochrany+pr%C3%A1v+d%C4%9Bt%C3%AD+2021-2029.pdf/de3e928c-595b-5640-d229-455dd118d785>.

„Jako jeden z pilotních krajů byl Pardubický kraj zapojen do individuálního projektu MPSV „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“, realizovaný v letech 2012 – 2015¹¹⁷ a na který navazuje projekt Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“, který byl započat v roce 2016 a byl ukončen polovině roku 2019.¹¹⁸

Jako jeden mezi prvními je Pardubický kraj společně s krajem Zlínským zapojen do programu CZ04 „Ohrožené děti a mládež“, který finančně podpořil zřizovatele pobytových služeb v revizi své politiky v oblasti péče o ohrožené děti, aby došlo ke snížení počtu dětí umístěných v ústavní péči a posílení terénních a ambulantní služeb pro ohrožené rodiny¹¹⁹

V rámci projektu byly zpracovány analýzy pobytových zařízení, nastaveny komunikační strategie a zajištěno vzdělávání pro zaměstnance. Dále byla zpracována potřebná dokumentace, metodiky a pracovní postupy nově vznikajících služeb všech osmi pobytových zařízení Pardubického kraje.¹²⁰

Vzniklo celkem 8 transformačních plánů, pro pět dětských domovů a tři dětská centra, které si kladou za cíl transformovat zařízení tak, aby poskytovaly služby v prostředí, co nejvíce připomínajícím rodinu¹²¹.

Třetí kapitola diplomové práce představuje proces transformace péče o ohrožené děti v České republice, seznamuje se základními pojmy a východisky procesu. Dále představuje stěžejní dokumenty, které se věnují procesu transformace péče o ohrožené děti, a v neposlední řadě seznamuje s průběhem tohoto procesu v Pardubickém kraji, který je průkopníkem transformované péče o ohrožené děti v České republice V tomto kraji se

---

¹¹⁶ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>

¹¹⁷ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html> s.15.

¹¹⁸ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>. s. 15

¹¹⁹ Nasloucháme dětem, 2017. Ministerstvo financí České republiky[online]. Praha: Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/vyhledavani?q=naslouch%C3%A1me+d%C4%9Btem>.

¹²⁰ Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>.

¹²¹ Nasloucháme dětem, 2017. Ministerstvo financí České republiky[online]. Praha: Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/vyhledavani?q=naslouch%C3%A1me+d%C4%9Btem>.

nachází Dětský domov Dolní Čermná, který je do projektu transformace zapojen a němž provádíme výzkum pro praktickou část naší diplomové práce.

4 SYSTÉM PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPY Z POHLEDU TRANSFORMAČNÍHO PROCESU

Řada vyspělých zemí světa má již s transformací ústavní péče zkušenosti nebo procesem prošla. V některých státech USA již byly uzavřeny poslední ústavy a pracovníci dnes poskytují služby v chráněných bytech, agenturách osobní asistence nebo v podporovaném zaměstnávání.¹²²

Jako první byly rušeny ústavy v severní Evropě, konkrétně ve Švédsku a Norsku. Rozhodnutí transformovat ústavní péči byla většinou pod záštitou vlád a parlamentu, jejichž členové se ztotožňují s názorem, že každý člověk má právo žít v běžném prostředí bez ohledu na jejich znevýhodnění a stát je povinen zajistit takové služby, které to umožňují. Společný život vně běžné společnosti doposud nepřinesl negativní dopady nebo následky a vzhledem k pozitivním výsledkům je do budoucna takový život i ekonomicky výhodnější.¹²³

4.1 SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Náhradní péče a ochranná výchova na Slovensku byla dlouhodobě formována socialistickým modelem v nepřirozeném prostředí internátních zařízení plných anonymity, ve kterých zcela chybělo naplňování základních psychických potřeb a poskytování dostatečného množství podnětů, pro celkový rozvoj osobnosti.¹²⁴

Tento systém byl také jako systém České republiky charakteristický institucionální roztržitostí. Resort zdravotnictví pečoval o děti do 3 let, děti s postižením a systém náhradní rodinné péče měl na starost resort sociálních věcí a dětské domovy od 3 do 18 ti let věku, speciální školy internátní a speciální výchovná zařízení spadaly pod resort školství. Tato roztržitost nejednotně působila na dítě a jeho rodinu, rozdělovala sourozence a děti často střídaly jednotlivá zařízení, ve kterých se často lišily životní podmínky.¹²⁵

---

¹²² JOHNOVÁ, Milena. Proč je potřeba transformovat ústavní péči?: Společnost pro změnu. 2005.

¹²³ JOHNOVÁ, Milena. Proč je potřeba transformovat ústavní péči?: Společnost pro změnu. 2005.

¹²⁴ MIKLOŠKO, J.; ŽARNAY, Š. Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte příčin vyňatia detí z biologických rodín. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008, ISBN 978-80-969616-2-7.

¹²⁵ MIKLOŠKO, J.; ŽARNAY, Š. Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte příčin vyňatia detí z biologických rodín. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008, ISBN 978-80-969616-2-7.

Náhradní péče o děti i nadále spočívala především na principech, ekonomické úspornosti velkokapacitních zařízení, izolace dítěte od původní rodiny a výchově postavené na dynamice kolektivu a pestré nabídce zájmových činností s důsledkem likvidace volného času.¹²⁶

Od 90. let dětské domovy procházely proměnou vnitřní struktury, některé dětské domovy se snažily přiblížit rodinnému prostředí přeměnou na provoz v bytech připomínajících rodinu, kde spolu žilo 10–12 dětí ve věkově smíšené skupině.¹²⁷

I přes snahu však měla tato změna svoje limity, jako například přetrvávající přesouvání dětí mezi různými zařízeními a časté střídání personálu a z toho vyplývající nemožnost vytvořit si dlouhodobý citový vztah k jedné osobě.¹²⁸

Významnou změnou realizovanou v roce 1996 bylo přesunutí dětských domovů pro děti do tří let věku dítěte z rezortu zdravotnictví a dětských domovů pro děti od tří do osmnácti let z rezortu školství do kompetencí sociálního rezortu. Tento zpočátku velmi negativně hodnocený krok byl zahájením procesu transformace celého systému náhradní péče. V rámci tohoto procesu je klíčové sanovat rodinu v krizi prostřednictvím systematické odborné pomoci. Pokud není tato pomoc možná, dítěti se hledají náhradní rodiče. Pokud není možné umístit dítě do náhradní rodinné péče, přichází na řadu dočasná umístění do transformovaného zařízení náhradní péče, které se přibližuje fungování rodiny.¹²⁹

Slovensko deklaruje v zákoně o rodině přednost náhradní osobní péče před péčí ústavní. Pouze v případech, kdy je výchova dítěte ohrožena nebo narušena a nelze ho svěřit do náhradní ani do pěstounské péče přichází na řadu ústavní výchova. Soud má povinnost zkoumat do jakého zařízení bude dítě umístěno a následně soustavně sleduje výkon ústavní výchovy. Zákonodárce považuje za důležité vymezit, že za vážné ohrožení nebo narušení

---

¹²⁶ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹²⁷ ROHÁČEK, M., MATEJ, V: Situácia detí žijúcich mimo rodiny. Náhradní rodinná péče, 1999. ISSN 1212-3765.

¹²⁸ ROHÁČEK, M., MATEJ, V: Situácia detí žijúcich mimo rodiny. Náhradní rodinná péče, 1999. ISSN 1212-3765.

¹²⁹ MIKLOŠKO, J.; ŽARNAY, Š. Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte príčin vyňatia detí z biologických rodín. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008, ISBN 978-80-969616-2-7.

výchovy nelze považovat nedostatečné bytové nebo majetkové poměry rodičů nezletilého dítěte.¹³⁰

Od roku 1996 aktivně funguje program profesionální pěstounské péče s oficiálním názvem „*profesionálna náhradná výchova v rodine*“. Profesionální pěstouni jsou na Slovensku zaměstnanci dětského domova. Dítě vyrůstá v rodině pěstounů, ale kompetence zůstávají řediteli příslušného ústavu. Profesionální rodič má značně omezené pravomoci a každé dítě svěřené do péče je mu započítáno jako polovina pracovního úvazku, v případě dítěte se zdravotním znevýhodněním jako úvazek celý. Dítě však není předáno do péče konkrétní osobě, jak je to běžné v jiných zemích, ale zůstává v kompetenci ústavního zařízení¹³¹

Po změnách, které na Slovensku nastaly, se může „*ústavní péče realizovat ve třech základních organizačních formách v domácím prostředí zaměstnance domova, v samostatných skupinách, které se specializují podle potřeb dětí a v samostatných diagnostických skupinách.*“¹³²

Zákon o sociálněprávní ochraně dětí a o sociální kuratele v roce 2005 stvrdil sjednocení ústavní výchovy, z čehož vyplývá, že by všem dětem, vyrůstajícím v ústavních zařízeních měla být poskytnuta jednotná úroveň výchovy, péče a naplnění potřeb a došlo tak k naplnění Úmluvy o právech dítěte a naplnění základní filozofie, jejímž cílem je dítěti umožnit návrat do své původní rodiny¹³³

Transformace ústavní výchovy na Slovensku stále trvá. Dále se zaměřuje na pomoc a podporu směřovanou k rodinám, a na změnu postoje osob zainteresovaných v ústavní výchově a na přístup společnosti.¹³⁴

---

¹³⁰NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹³¹ BUBLEOVÁ, V., et al. Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny. Praha: VÚPSV, Středisko náhradní rodinné péče, 2002.

¹³² ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, Katarína a Miloš KUČERA. Profesionální rodičovství: etnografická studie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246. s. 13.

¹³³ MIKLOŠKO, J.; ŽARNAY, Š. Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte příčin vyňatia detí z biologických rodín. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008, ISBN 978-80-969616-2-7.

¹³⁴ FILADELFIOVÁ, J. Zvyšovanie kvality poskytovania starostlivosti a výchovy deťom v detských domovoch – zameranie na profesionálne rodiny zamestnancov. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008.

4.2 VELKÁ BRITÁNIE

Vládní strategie sociální politiky z roku 1998 „Kvalita ochraňuje“, „Quality protects“ ve Velké Británii v oblasti péče o děti a mládež představuje ideový rámec pro implementaci cílů, principů a postupů v oblasti náhradní rodinné péče o děti a mladé lidi. Tato strategie si klade za hlavní cíl umístit dítě „na to správné místo“ tak aby mohl být naplněn jeho potenciál a nedocházelo k častému přemísťování dětí, které zhoršuje jejich situaci a životní pohodu.¹³⁵

Ve Velké Británii se pěstounské péči věnuje v průběhu posledních let velká pozornost. Od schválení zákona o ochraně dítěte z roku 1948 země zaznamenala obrovský pokles umístování dětí do zařízení ústavní péče a do popředí se díky zmíněnému zákonu, dostává pěstounská péče, která je upřednostňována před péčí institucionální. Je tomu tak právě díky zmiňovanému zákonu, ve kterém je stanovena přednost pěstounské péče před péčí ústavní. Pěstounská péče má ve Velké Británii hned několik podob.¹³⁶

První podobou pěstounské péče je **péče respitní - respite care**, která slouží jako odlehčovací péče pro rodinu, která má dítě s různým typem znevýhodnění, či poruchami učení a poskytuje tak prostor k odpočinku zatížené rodině.¹³⁷

Velká výzkumná studie Farmera a Ovena o praxi ochrany dětí ve Spojeném království potvrzuje, že potřeby rodičů a dětí nemůžeme rozdělovat. Zanedbávání rodičovských potřeb se odráží na blahu dítěte a přispívá k dalším poruchám.¹³⁸

Druhou možností pěstounské péče je **urgentní pěstounská péče - emergency foster Care**, která je poskytována dítěti v přímém ohrožení. Od pěstounů urgentní péče se očekává, že budou v případě potřeby okamžitě připraveni přijmout dítě do své péče na nezbytnou

---

¹³⁵ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹³⁶ BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

¹³⁷ BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

¹³⁸ ANGLIN, P. James. Risk, Well-Being, and Paramountcy in Child Protection: The Need for Transformation. *Child & Youth Care Forum* 31, 233–255 (2002). <https://doi.org/10.1023/A:1016303309618>.

dobu, než se podaří zařídit dlouhodobější umístění, za což jim náleží opakující se příspěvek.¹³⁹

Třetí formou pěstounské péče, je **pěstounská péče krátkodobá - short term foster care**, je péčí časově omezenou trvající od několika dní po dobu zhruba tří měsíců Nejčastěji se tento typ pěstounské péče využívá u malých dětí čekajících na osvojení, nebo z důvodu rodinných krizí nebo v případě, kdy je osoba pečující o dítě hospitalizována a není možnost využít příbuzenské péče a pomoci.¹⁴⁰

Čtvrtým typem pěstounské péče je **pěstounská péče střednědobá - medium-term foster care**, která je ve Velké Británii využívána nejčastěji. Poskytuje rodičům čas na vyřešení nepříznivé životní situace a dětem potřebný čas na zpracování traumatu před návratem do rodiny. Dále bývá volbou pro přípravu na budoucí samostatný život mladých lidí. Zpravidla nepřesahuje trvání dvou let.¹⁴¹

Pátou formou pěstounské péče je **péče dlouhodobá – permanent fostering**. Jedná se o obdobu klasické pěstounské péče v České Republice. Jakmile se umístění vyvine v dlouhodobou péči, stává se z ní forma náhradního rodičovství, Biologická rodina dítěte se nepřehlíží a tato forma pěstounské péče je velmi často zvolena u dětí, které si nepřejí být osvojeny. Děti jsou zpravidla svěřeny do dlouhodobé pěstounské péče až do dosažení zletilosti.¹⁴²

Šestým typem je **pěstounská péče soukromá – private fostering**. Tato péče se od legislativního pěstounství liší tím, že rodiče souhlasí s umístěním dítěte do pěstounské péče a sami vyhledávají vhodnou pěstounskou rodinu a hradí náklady s ní spojené.¹⁴³

---

¹³⁹ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹⁴⁰ BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

¹⁴¹ BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

¹⁴² NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹⁴³ BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého*

Sedmým typem pěstounské péče je **remand fostering**, která je poskytována speciálně vyškolenými pěstouny pouze v Anglii a Walesu a využívá se u dětí, které se dopustily protiprávního jednání. Tato forma pěstounské péče je jako alternativa pobytu v nápravném zařízení, dětem s problémovým chováním uložena soudním rozhodnutím.¹⁴⁴

Osmou formou pěstounské péče je **pěstounská péče vykonávaná osobou blízkou - kinship fostering**, kdy se pěstounem stává rodinný příslušník.¹⁴⁵

Devátou formou pěstounské péče je **péče pro žadatele o azyl – fostering for asylum seeking children**, která je určena nezletilým, kteří nemají státní občanství Velké Británie.

Poslední formou pěstounské péče, která se ve Velké Británii využívá je **specializovaná či terapeutická pěstounská péče – specialised /therapeutic fostering**, která je vykonávaná speciálně vyškolenými pěstouny a je určena pro děti se specifickými potřebami či velmi problémovým chováním.¹⁴⁶

„Na rozdíl od právní úpravy systému zajišťování náhradní rodinné péče v České republice a na Slovensku nenáleží ústředním orgánům státní správy, tedy ministerstvům, žádná významná role v oblasti zajišťování náhradní rodinné péče.“¹⁴⁷

Tímto úkolem jsou ve Velké Británii pověřeny státní i nestátní organizace, které spolu v zajišťování péče o dítě úzce spolupracují.¹⁴⁸

V poslední kapitole teoretické části diplomové práce si představujeme systém péče o ohrožené děti z pohledu transformace ve vybraných státech Evropy. Slovenská republika a Velká Británie byly a stále jsou velkou inspirací pro probíhající změny v oblasti péče o ohrožené děti v České republice.

---

dítěte a reintegrace rodiny. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

¹⁴⁴ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹⁴⁵ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹⁴⁶ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

¹⁴⁷ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9. s. 104

¹⁴⁸ NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

Teoretická část práce shrnuje podstatné informace týkající se ohroženého dítěte a jeho rodiny. Dále se zaměřuje na aktéry věnující se péči o tyto děti a seznamuje s procesem transformace péče o ohrožené děti a stěžejními dokumenty, kterými je proces ovlivněn. Popisuje průběh transformace péče o ohrožené děti v Pardubickém kraji, kde tímto procesem mimo jiná zařízení prochází i Dětský domov Dolní Čermná, který je výchozím zařízením pro výzkum naší praktické části diplomové práce, ve které se pokusíme zjistit, jak dosud realizované změny vycházející z procesu transformace ovlivnily život dětí žijících ve zmiňovaném zařízení a práci jejich vychovatelů.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍL PRÁCE

Praktická část diplomové práce bude prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s dětmi a jejich vychovateli hodnotit dosavadní přínos změn započatých procesem transformace institucionální péče o ohrožené děti, do kterého se dětský domov v Dolní Čermné zapojil v rámci projektu, který zmiňujeme v teoretické části diplomové práce. Důvod, pro který se vybraní účastníci ocitli v zařízení pro výkon ústavní výchovy, mají společný, je jím syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. Každé dítě má však za sebou odlišnou životní cestu, která je přivedla za brány dětského domova v Dolní Čermné

Cílem diplomové práce a prostřednictvím realizovaného šetření k naplnění cíle práce je zjištění, jakým způsobem mohly dosud realizované změny v rámci procesu transformace Dětského domova v Dolní Čermné ovlivnit průběh poskytování ústavní výchovy u dětí, které jsou umístěny v zařízení dlouhodobě a mají tak možnost porovnání změn, které s sebou proces transformace přinesl.

Na základě získaných dat budeme v diplomové práci prezentovat a hodnotit postoje, a stanoviska dětí a zaměstnanců týkající se změn systému péče o ohrožené děti v Dětském domově v Dolní Čermné.

5.1 STANOVENÍ CÍLE PRÁCE

Na začátku každého výzkumu považujeme za důležité stanovení cílů výzkumu tak, aby se vztahovaly ke specifické skupině osob a byly dostatečně významné.¹⁴⁹

Cílem realizace výzkumného šetření naší diplomové práce je formulování odpovědí na základní otázky.

1. V čem spočívá přínos realizace transformačních opatření pro konkrétní děti a mladé dospělé umístěné v zařízení pro výkon ústavní výchovy v Dětském domově v Dolní Čermné?
2. Jaké konkrétní změny v péči o ohrožené děti v Dětském domově v Dolní Čermné v rámci procesu transformace péče o ohrožené děti nastaly a jak je vnímají a hodnotí

---

¹⁴⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

vychovatelé podílející se na výchově a péči o děti umístěné v tomto vybraném zařízení?

5.2 METODIKA VÝZKUMU

Cíle výzkumného šetření dosáhneme prostřednictvím využití metody kvalitativního výzkumu, přičemž výzkumník pracuje v terénu, kde zjišťuje informace pro objasnění výzkumných otázek.¹⁵⁰

Pro sběr dat jsme jako výzkumnou metodu využili polostrukturovaný rozhovor, který řadíme mezi nejrozšířenější metody rozhovoru. Hlavním důvodem je především eliminace nevýhod, které s sebou nese plně strukturovaný a nestrukturovaný rozhovor. Dotazující si vytvoří strukturu otázek, které považuje pro výzkum za klíčové a na ně budou následně vybraní participanti při výzkumu odpovídat. Pořadí otázek, není rozhodující a nemusí se tak jasně dodržet. Tazatel nechává participanta vysvětlit, jak dané odpovědi myslí a může klást doplňující otázky, aby si ověřil, že jsou odpovědi na kladené otázky správně pochopeny a následně tak nemůže dojít k chybám v jejich interpretaci.¹⁵¹

„Ověříme si, že jsme ji správně pochopili a interpretovali, klademe různé doplňující otázky a téma rozpracováváme do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem k cílům a definovaným výzkumným otázkám.“¹⁵²

Participanti byli před započítáním strukturovaných rozhovorů seznámeni s cílem práce a souhlasili s účastí ve výzkumu. Dále byli ujištěni, že jejich výpovědi budou v praktické části diplomové práce prezentovány anonymně a budou využity pouze pro účely tohoto výzkumu. Po vzájemné dohodě jsme v transformovaných zařízeních Dětského domova v Dolní Čermné realizovali 6 polostrukturovaných rozhovorů. Předem připravené otázky jsme předkládali participantům, kteří měli možnost své odpovědi dle uvážení doplňovat, a tazateli bylo umožněno klást participantům doplňující otázky.

Z důvodu zachování anonymity budou participanti u citací svých odpovědí označování velkým písmenem P a přiděleným pořadovým číslem.

---

¹⁵⁰ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

¹⁵¹ MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

¹⁵² MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4. s. 160

5.3 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ

Dětský domov v Dolní Čermné vznikl v roce 1954 jako zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a po postupné modernizaci byl rekonstruován na dětský domov „rodinného typu“

Pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova jsou umisťovány zpravidla od 3 do 18 let a dětský domov o ně pečuje podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem jsou to zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Plnoletí, kteří chtějí, mají možnost setrvat v zařízení na základě dohody s Dětským domovem v Dolní Čermné do doby ukončení studia, nejdéle však do 26 let.

V roce 2013 došlo ke sloučení Dětského domova v Dolní Čermné s Dětským domovem Horní Čermná a vznikla tak dvě pracoviště jedné organizace.

Materiální zázemí i vybavenost domova v Dolní Čermné je v současné době na velmi dobré úrovni. Po přestavbě žijí děti v samostatných domcích, kde mají veškeré zázemí. Dospělí studenti mají možnost využít samostatné byty v rámci areálu. K dispozici je dětem také zahrada vybavená prolézačkami, houpačkami, pískovištěm, trampolínou a útulným venkovním posezením.

V dětském domově v Horní Čermné byly v jedné budově zřízeny také 3 rodinné skupiny, které se v rámci projektu Transformace péče o ohrožené děti a mládež v Pardubickém kraji zrušily a děti společně se svými vychovateli se od září 2020 přestěhovali do okolí, kde pro ně byly připraveny 2 vybavené byty a jeden prostorný domek.

Děti nyní bydlí v transformovaných moderně vybavených bytech v Lanškrouně a Letohradě. V Žichlínce obývají domek, kde bylo také vytvořeno zázemí pro samostatné bydlení studujících dospělých.

Dětský domov má tedy nyní 7 samostatných rodinných skupin, ve kterých se individuálně věnuje potřebám dětí, které jsou soudem nebo na základě předběžného opatření umístěny do péče ústavní a ochranné výchovy.

5.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

V předchozí podkapitole jsme si formulovali cíl výzkumu a hlavní výzkumné otázky. Na jejichž základě si dále vymezíme výzkumný přístup a výzkumný vzorek.

„Kvalitativním výzkumem označujeme různé přístupy, kterými zkoumáme jevy, kdy do popředí nevstupuje kvantifikace dat, ale podrobná analýza. Při použití kvalitativní metodologie je nutné se velmi dobře orientovat ve zkoumané oblasti, předvídat a mít dostatek času pro sběr a vyhodnocení dat¹⁵³

„Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.“¹⁵⁴

Pro výběr participantů jako výzkumného vzorku naší praktické části diplomové práce jsme volili metodou záměrného výběru, tak aby vzorek odpovídal našemu cíli výzkumu.

Hlavním společným znakem pro výběr respondentů byla skutečnost, že každý z nich pobýval v zařízení pro výkon ústavní výchovy v Dolní Čermné před počátkem, v průběhu a po uskutečnění procesu Transformace péče o ohrožené děti a mládež v Pardubickém kraji, ať již jako umístěný klient nebo jako zaměstnanec o ně pečující. Participantů se výzkumu účastnili po vzájemné dohodě a souhlasili s poskytnutím rozhovorů. Celkem jsme pro potřeby výzkumu diplomové práce uskutečnili 6 rozhovorů, z nichž 4 proběhly s klienty Dětského domova Dolní Čermná, a další 2 rozhovory s vychovateli, kteří se podílí na výchově svěřených dětí.

Pro přehlednost jsou základní informace o participantech uvedeny v následující tabulce.

Označení participanta	Pohlaví	Věk	Doba pobytu v DD	Doba zaměstnání v DD	Místo pobytu před procesem transformace	Místo pobytu po procesu transformace
P 1	dívka	22	14 let	-	Horní Čermná	Žichlínek
P 2	chlapec	20	5 let	-	Horní Čermná	Žichlínek

¹⁵³ SKUTIL, Martin. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

¹⁵⁴ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X s. 10.

P 3	dívka	16	5 let	-	Horní Čermná	Žichlínek
P 4	chlapec	15	12 let	-	Horní Čermná	Lanškroun
P 5	muž	35	-	7 let	Horní Čermná	Lanškroun
P 6	muž	61	-	6 let	Horní Čermná	Letohrad

Tabulka č. 1 Charakteristika participantů

Participant s označením P1

Dívka romského původu ve věku 22 let, umístěna do dětského domova v osmi letech z důvodu nedostatečné péče v rodině. Po zletilosti dívka projevila zájem a podepsala s dětským domovem smlouvu o prodlouženém pobytu. Dívka studuje obor kadeřnice na středním odborném učilišti. Dívka má 1 vlastní staršího sourozence, který dětský domov po dosažení zletilosti opustil. Další 3 polorodí sourozenci, kteří mají s dívkou pouze biologicky společnou matku, jsou umístěni v jiném zařízení pro výkon ústavní výchovy. Dívka obývá transformovanou bytovou jednotku pro zletilé v domě v Žichlínce.

Participant s označením P2

Chlapec ve věku 20 let, umístěn do dětského domova ve třinácti letech, z důvodu zanedbání péče a nadužívání návykových látek ze strany rodičů. Po půl roce pobytu v dětském domově byl svěřen v rámci náhradní rodinné výchovy do péče jiné fyzické osoby. Z pěstounské rodiny byl na základě špatných osobních vztahů v 15 letech opět navrácen do péče dětského domova v Dolní Čermné. Po zletilosti chlapec podepsal se zařízením smlouvu o prodlouženém pobytu. V letošním roce maturuje na střední škole a plánuje pokračovat ve vysokoškolském studiu. Chlapec bydlí v transformované skupině pro zletilé v domě v Žichlínce.

Participant s označením P3

Dívka ve věku 16 let, umístěna do péče dětského domova v 11 letech z důvodu zanedbání péče a nadužívání návykových látek ze strany rodičů. Rodina se dostala do existenčních problémů z následnou ztrátou bydlení. Dívka studuje prvním rokem střední školu se zaměřením na sociální práci. Do dětského domova byla přijata společně se

3 mladšími sourozenci, kteří jsou nyní v péči pěstounské rodiny. Dívka obývá transformovanou rodinnou skupinu v domě v Žichlíčku.

Participant s označením P4

Chlapec ve věku 15 let, umístěn do péče dětského domova ve věku 3 let. Důvodem k umístění byla nedostatečná péče ze strany matky. Chlapec navštěvuje 9. ročník základní školy. V zařízení je po podepsání smlouvy umístěn i jeho zletilý bratr. Chlapec je umístěn do transformovaného bytu v Lanškrouně

Participant s označením P5

Muž, pedagogický pracovník, z počátku praxe pracující jak asistent pedagoga poté 7 let jako denní vychovatel v zařízení pro výkon ústavní výchovy v Dětském domově v Dolní Čermné. Před započítáním projektu transformace působil na pracovišti v Horní Čermné, v rámci procesu přesunut na pracoviště transformovaného bytu v Lanškrouně.

Participant s označením P6

Muž, pedagogický pracovník s dlouholetými zkušenostmi v práci s dětmi v ústavní a ochranné výchově, pracující v zařízení Dětského domova v Dolní Čermné 6 let jako denní vychovatel. Před započítáním projektu transformace působil na pracovišti v Horní Čermné a v rámci procesu transformace byl s rodinnou skupinou přestěhován na pracoviště bytu v Letohradě.

5.5 REALIZACE ŠETŘENÍ

Rozhovory s participanty probíhaly v předem domluveném čase na místech transformovaných zařízení, tak aby pro participanty byla vytvořena příjemná atmosféra ve známém prostředí. Každý z rozhovorů byl po dohodě s participanty nahráván, z důvodu transkripce. Po ukončení rozhovoru jsme se s participanty rozloučili a poděkovali za sdílnost jejich čas a ochotu účastnit se rozhovorů pro náš výzkum.

Získané rozhovory jsme poté zpracovali technikou otevřeného kódování.

„Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny jiným způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence

*rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu výzkumník dále pracuje.*¹⁵⁵

Dalším krokem při práci s daty byl úkol rozčlenit si získaný text na menší části. K tomuto účelu jsme zvolili techniku „vyložení karet“ a text si rozdělili na části, ke kterým jsme poté přiřadily kódy, a sepsali si jejich seznam. Následně jsme přistoupili ke kategorizaci dat. Na jejímž základě nám vznikly 4 kategorie, díky kterým nadále můžeme formulovat výsledky výzkumu.

5.6 ČASOVÝ HARMONOGRAM VÝZKUMU

Před započítím výzkumu pro praktickou část naší diplomové práce jsme se věnovali čerpání poznatků z odborné literatury a zaměřili se na volbu výzkumného tématu. Před začátkem našeho výzkumu, jsme se snažili se u dvou participantů v rámci malého předvýzkumu ověřit, zda jsou otázky vytvořené pro polostrukturovaný rozhovor našeho výzkumu snadno uchopitelné a participanti plně rozumí jejich významu. Samotný výzkum praktické části diplomové práce a jeho následné zpracování bylo uskutečněno období od ledna 2022 do května 2022 a poté jsme se věnovali konečným úpravám diplomové práce.

---

¹⁵⁵ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 211

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V předcházejících kapitolách jsme se seznámili s metodologií, kterou jsme volili pro získání dat využitelných pro náš výzkum. Vymezujeme si jeho cíl a formulujeme výzkumné otázky. Představujeme si výzkumný soubor a způsob jakým jsme se zaměřovali na jeho výběr. Dále jsme se seznámili se způsobem, kterým jsme data využité v naší práci zpracovávali a představili si časový plán, který jsme při tvorbě diplomové práce plnili.

Výsledky výzkumného šetření, obohacené o části doslovných výpovědí participantů výzkumu si představíme v následujících podkapitolách diplomové práce.

6.1 ANALÝZA DAT

Pro analýzu dat výzkumu naší diplomové práce jsme zvolili metodu otevřeného kódování.

„Proces kódování začíná označováním jednotlivých datových segmentů symbolem, kódem, který se určitým způsobem vztahuje k výzkumnému cíli.“¹⁵⁶

Získané informace dále kategorizujeme a uspořádáváme do základů nově vznikajícího textu. K tomu využijeme metodu nazvanou tužka a papír.

Kategorie, které nám z výzkumu vzešly, budeme dále analyzovat technikou „vyložení karet“, jež navazuje na techniku otevřeného kódování a pomůže nám kategorie lépe utřídit.

„Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií.“¹⁵⁷

Po analyzování rozhovorů nám pro účely diplomové práce vznikly 4 kategorie, které si dále představíme a doplníme původními citacemi participantů výzkumu.

Pro kategorie jsme dále v naší diplomové práci využili následující pojmenování:

- Pozitiva procesu
- Negativa procesu

---

¹⁵⁶ SKUTIL, Martin. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7. s 218

¹⁵⁷ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 211 s. 226

- Samostatnost
- Vlastní pocity a očekávání

6.1.1 POZITIVA PROCESU

V této kategorii se nejčastěji děti, mladí dospělí i zaměstnanci shodovali, že proces transformace v Dětském domově v Dolní Čermné byl pozitivním krokem v péči o ohrožené děti. Nejčastěji uváděným pozitivem bylo soužití v menším kolektivu svěřenců, větší míra soukromí a podpora budování důvěry mezi dětmi a personálem.

P3: *„ Na skupince je nás méně, vychovatelé na nás mají víc času a můžou se nám věnovat a víc toho o nás ví, si myslím.“*

P4: *„Máme tady víc času na sebe, máme tady soukromí a je to tady prostě jako v rodině.“*

„P1: „Začínáme od začátku, málokdo vlastně ví, že jsem z dětského domova.“

Mladí dospělí vyzdvihují pozitivum možnosti vyzkoušet si samostatný život před odchodem ze zařízení v samostatné bytové jednotce.

P2: *„Člověk má tu možnost zkusit si tu samostatnost, to, že když něco nemám, musím si to zařídit, musím se zeptat, umět si říct si o pomoc, když potřebuju. Zároveň se postupem času tady naučí každý fungovat sám, zařídit si ty důležité věci, tak aby pak tu pomoc zvenčí nepotřeboval. Pro děti, co si to v životě nezkusily, tak je to ohromně přínosný, protože nemaj tu zkušenost.“*

Vychovatelé se shodli na tom, že transformované rodinné skupiny se více podobají životu v rodině a mají tak možnost dítěti lépe předávat zažité rodinné hodnoty.

P5: *„Děcka jsou k nám důvěrnější, máme na ně daleko větší spoleh a nikdo nás neposuzuje. Přibližujeme se daleko víc tý rodině. Problémy řešíme víc s děčkama, oni to daleko víc vnímaj a je to takový intenzivnější.“*

P6: *„I když se s kolegyní pravidelně nevidáme, suplujeme tu formu rodinného vzoru. Děcka jsou tady daleko víc na očích, nemaj možnost využívat situací, budujeme si s nima vztah víc na důvěře.“*

P6: „*Tím, že teď na skupině pracují jenom s náma a my jsme jenom s nima, musíme vyřešit všechny situace spolu a spoléhat se v tomhleto jeden na druhýho a v tom je to právě lepší.*“

P5: „*Když byly děcka vlastně ve větší skupině, jako to bylo na tý Horniččce, učily se jenom to, jak to přežít, že jo. Pořád bojovali o svoje místo,*

6.1.2 NEGATIVA PROCESU

Proces transformace samozřejmě s sebou nese mimo pozitiv i jistá negativa. Z úst mladých dospělých zaznívalo, že jim v transformovaných bytech chybí přátelské vztahy velkého kolektivu, na které byli doposud zvyklí.

P1: „*Nevýhodu vnímám v tom, že já jsem byla zvyklá od malička být v domově jako v kolektivu na jednom baráku.*“

P2: „*Na Horní Čermné jsme byli hromadný zařízení, všechny děti byly dohromady s vychovateli, je pravda, že mi to místy chybí, protože jsme měli spoustu kamarádů, bylo to takový hromadný, jako smečka. Každý mohl všude na jiný skupinky za ostatníma.*“

Výpověď vychovatelů, zhodnotila jako negativum, větší míru zodpovědnosti, která je na ně kladena, když pracují samostatně v rámci rodinné skupiny.

P6: „*Musím se sám za sebe rozhodnout, když je nějaký problém musím ho vyřešit a nemám možnost, aby mi někdo pomohl, kdežto na tý Horniččce, tam nás bylo víc vychovatelů, takže když se něco stalo, tak mě mohl někdo zastoupit, abych já ten problém mohl vyřešit, to teď takhle rychle nejde.*“

6.1.3 SAMOSTATNOST

Další kategorií, která nám z výzkumu vzešla, byla kategorie týkající se samostatnosti. Budeme v ní zjišťovat jaký má proces transformace péče o ohrožené děti v Dětském domově v Dolní Čermné vliv na samostatnost dětí a mladých dospělých a jak tyto změny vnímají vychovatelé.

P1: „V bytě jsem taková samostatnější, plánuju, co budu vařit a musím si na to nakoupit. Můžu si vybrat, co mám ráda, na co mám zrovna chuť. Na Horničce jsme chodili na oběd do jídelny, kde nám vařila paní kuchařka. Večeře jsme si sice vařili sami, ale bylo předem stanovený, co máme vařit, protože nám suroviny posílala paní kuchařka, a když to bylo něco, co nemám ráda, tak jsem měla prostě smůlu a nejedla. To se mi teď nestane.“

P3: „Máme vlastní klíče, takže když nám ve škole náhodou něco odpadne a přijedu dřív, nemusím venku čekat, než někdo dojde a můžu být i sama doma, jen zavolám vychovateli, aby o tom věděl.“

P4: „Je to i víc o tom, že si musím na svoje věci myslet sám, dřív teta prádlena chodila a prala nám špinavý prádlo, každý den, takže jsem měl pořád co na sebe, teď je nás na skupince míň, tak se nemusí prát tak často. Pereme s tetou společně, když se naplní koš a zkusíme si třídít prádlo a zapínat pračku, abysme se to naučili, než budeme muset odejít.“

P6: „Děcka jsou teď mnohem víc vedený k samostatnosti, jeden druhýmu na skupince víc pomáhá, společně uklízí, chodí nakupovat, aby viděli, co kolik v obchodě stojí a učí se hospodařit s penězi, ať vidí, že nic není jen tak.“

6.1.4 VLASTNÍ POCITY A OČEKÁVÁNÍ

V rozhovorech jsme u participantů zjišťovali i to, jaké byly jejich prvotní pocity z procesu transformace a jaký mají na transformaci pohled nyní.

P2: „Bál jsem se té změny, protože je to každopádně velká změna, najednou jsem tam byl sám s pár lidma v bytě a musel jsem se postupně učit se starat jen sám o sebe, ale myslím si, že je to změna dobrá.“

P4: Vůbec jsem nevěděl, co mám od toho čekat. Když jsme se přestěhovali, tak jsem se v první chvíli cítil v tom bytě takovej stísněnej, chyběl mi ten společnej život, na kterej jsem byl zvyklej, ale rychle jsem si odvyk. V bytě mám daleko víc klidu a času na svoje zájmy. Taky jsme ve městě, takže když mám chuť, tak si můžu zajít ven, do obchodu, nebo s kámošema na kolo, nebo na fotbal, je to tady mnohem lepší a doufám, že už je ten proces u konce, abych se zase nemusel stěhovat.

P1: „ Jsem ráda, že jsem dostala tu šanci, vyzkoušet si jaký to bude, až budu muset jednou žít sama. My v Žichlítku máme tu transformaci zařízenou hodně na volnosti a důvěře. Vychovatel k nám jezdí jen občas na návštěvu, proberu s ním, jak vycházím s financema, jak jsem na tom ve škole a prostě co je potřeba, ale jinak máme víc volnosti. To jsem si před tím nedokázala ani představit, jak to všechno zvládnou se o sebe postarat, ale tady si to můžu zkusit a vím, že kdyby se něco stalo, vychovatelé mi pomůžou. Přála bych to všem děčkám, si tohle všechno zkusit než budou muset z domova odejít.“

P5: „Za mě je teď práce rozhodně trochu náročnější, bál jsem se, že si nebudu vědět rady, když budu muset všechno řešit sám, ale dá se to, ty děcka jsou skvělý, a ta práce za to stojí. Škoda jen, že taková změna nepřišla už dřív.“

7 DISKUSE A SHRNU TÍ

V této kapitole se pokusíme odpovědět na výzkumné otázky, které jsme si stanovili v úvodu praktické části diplomové práce.

První otázka zněla „V čem spočívá přínos realizace transformačních opatření pro konkrétní děti a mladé dospělé umístěné v zařízení pro výkon ústavní výchovy v Dětském domově v Dolní Čermné?“

Dílčí otázkou kterou jsme se v diplomové práci zabývali, byla otázka: „Jaké konkrétní změny v péči o ohrožené děti v Dětském domově v Dolní Čermné v rámci procesu transformace péče nastaly a jak je vnímají a hodnotí vychovatelé“

Na hlavní otázku, v čem spočívá přínos procesu transformace, jsme častěji slyšeli od dětí i zaměstnanců pozitivní ohlasy na proces změny.

Velmi často se v rozhovorech vyskytovalo slovo důvěra. Děti, mladí dospělí, ale i vychovatelé vnímají, že jejich vztah je nyní více založený na důvěře. Děti a mladí dospělí pociťují více soukromí a volnosti, možnost rozhodovat se více samostatně, přesto jsou obklopeni pocitem bezpečí a vědí, že pokud nastane problém, jehož řešení je nad jejich síly, mohou se bez obav obrátit na vychovatele, který je ochoten podat jim pomocnou ruku a navést je na možné způsoby vhodného řešení problému. Jsou více vedeni k zodpovědnosti, mají vlastní klíče a učí se být samostatnější. Zapojují se více do domácích prací, nakupují, učí se vařit a hospodařit s penězi, obsluhovat domácí spotřebiče a myslet si na své povinnosti jako děti v běžné rodině. Za přínosné také mladí dospělí považují možnost vyzkoušet si samostatné bydlení v oddělené rodinné skupině, a připravit se tak na život se vším všudy mimo zařízení. Jako pozitivum také většina respondentů z řad svěřenců i vychovatelů uvedla menší kolektiv dětí na rodinné skupině a tím zvýšenou možnost individuálního přístupu při výchovném působení.

Ale abychom nevyzdvíhovali pouze pozitiva procesu, zmíníme i nejčastěji zmiňovaná negativa, která vzešla z naší analýzy. Je jich ale poměrně méně.

Jako jednu ze stinných stránek procesu uvádějí někteří svěřenci zvyklost, žít ve větším kolektivu. Chybí jim interakce mezi vrstevnickou skupinou, častější navštěvování v rámci rodinných skupin a společné trávení volného času.

Z úst vychovatelů zaznívaly obavy z větší zodpovědnosti a samostatnosti v rozhodování a nemožnost urychleně konzultovat nastalé problémové situace.

Celkově tedy z analýzy vnímáme, že proces transformace jako takový vybraní účastníci vnímají i přes drobná negativa v dobrém světle.

7.1 DISKUSE A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V úvodní části této kapitoly shrnujeme výsledky námi uskutečněného výzkumu. Vnímáme, že získaná data nemůžeme zobecnit na všechna transformovaná zařízení, ale jsou použitelná pouze pro transformovaný Dětský domov v Dolní Čermné, ve kterém jsme náš výzkum realizovali.

Za přínos naší diplomové práce pokládáme zjištění, že převažují pozitiva procesu nad negativy. Jak už z výpovědí dětí a mladých dospělých tak i zaměstnanců. Vidíme tedy smysl v této změně.

Vzhledem k tomu, že je tento proces v oblasti ústavní a ochranné výchovy v České republice prozatím na svém počátku a dětské domovy v Pardubickém kraji jsou domovy pilotními, výzkum diplomové práce nás přesvědčil, že se změny ubírají dobrým směrem.

Z námi provedeného výzkumného šetření vyplývají určitá doporučení pro praxi, která si na tomto místě shrneme.

- Pozitivní vzhled na změny v rámci projektu transformace v konkrétním zařízení,
- aktivní zapojení všech zaměstnanců do procesu,
- intenzivní komunikace se všemi účastníky procesu transformace péče o ohrožené děti,
- sbírání názorů pro zkvalitnění péče v rámci projektu, nejen od zaměstnanců, ale i od svěřenců daného zařízení,
- čerpání zkušenosti od ostatních zařízení, které prošly transformací péče.
- aktivní podílení se na vzdělávání pracovníků v rámci transformace péče o ohrožené děti,
- motivace okolních zařízení k započítí procesu transformace,
- sdílení a předávání získaných zkušenosti v zařízeních, které se na proces transformace připravují.

Výše uvedená doporučení považujeme za přínosná pro působení v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Rovněž mohou být přínosem pro širokou veřejnost, která stále na tyto zařízení nahlíží s určitou mírou negativity spojenou s problémovým chováním umístěných svěřenců. V neposlední řadě však mohou naše poznatky přispět ke zvýšení kvality péče o děti v zařízeních ústavní výchovy a zabezpečit jim tak lepší start do samostatného života.

ZÁVĚR

V současnosti se stále více setkáváme s názorem, že dítě by mělo vyrůstat v rodině. Někdy se ovšem i přes veškerou snahu všech zainteresovaných tato možnost nejeví jako nejlepší řešení ve prospěch dítěte a zázemí rodiny musí suplovat k tomu určené zařízení.

Přestože je v mnoha případech u dětí upřednostňována výchova v pěstounské rodině, ne všechny děti mají to štěstí, že se pro ně vhodní pěstouni najdou a pokud se objeví, není záruka, že v takové rodině dítě setrvá a bude šťastné a spokojené.

V takovém případě je pak dítě umístěno v zařízeních ústavní a ochranné výchovy, která jsou dnes již v České republice zřizována jako zařízení rodinného typu. Přesto se však v mnoha zařízeních, kde je zřízených více rodinných skupin seskupují děti a každé se snaží si vybudovat své postavení a místo, mnohdy způsoby, které nejsou pro děti úplně běžné. Přejímají negativní vzorce rizikového chování a snaží se ztotožnit s hodnotami skupiny.

Z vlastní zkušenosti vím, že v rámci procesu transformace péče o ohrožené děti, kdy se děti přestěhovali do menších rodinných skupin se samovolně toto chování začalo postupně eliminovat. Děti se více zapojují do aktivit v místě bydliště, navštěvují zájmové kroužky, setkávají se s dětmi z běžných rodin a mají tak možnost vyhledávat „zdravější“ kamarádské vzory.

V rámci praktické části diplomové práce jsme se zaměřili na získání dat, které mají reflektovat přínos realizovaných transformačních opatření v Dětském domově Dolní Čermná.

Přesto, že proces transformace nejvíce ovlivňuje samotné děti, změna se také bezesporu týká jejich vychovatelů.

Děti a mladí dospělí, které jsme oslovili do našeho výzkumu, pobývali původně v netransformovaném hromadném zařízení a po celou dobu je zde doprovázeli zaměstnanci, kteří o se o ně s láskou starali. Proces transformace tak neovlivnil život pouze dětem, ale i vychovatelé se musí vypořádat se změnami, které jim nyní práce s dětmi přináší. Při tvorbě diplomové práce nás tedy také zajímalo, jak na tyto změny nahlíží i oni.

Praktická část diplomové práce seznamuje z výzkumným šetřením, uskutečněným u svěřenců dětského domova Dolní Čermná, kteří dříve obývali budovu dětského domova

v Horní Čermné, a jejich vychovatelů, kteří jsou v zařízení zaměstnáni delší dobu a mají možnost hodnotit oba systémy péče.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jaké přínosy z pohledu svěřenců proces transformace přinesl. Participanti vidí přínos v možnosti více se rozhodovat sami za sebe, pociťují více soukromí a volnosti. Jsou více vedeni k zodpovědnosti. Mladí dospělí považují za obohacující možnost vyzkoušet si samostatné bydlení v oddělené rodinné skupině, které je lépe připravuje na samostatný život.

Dále jsme si kladli za cíl zjistit, jaké konkrétní změny v rámci projektu transformace nastaly a jak je vnímají a hodnotí vychovatelé. Z výzkumu vyplynulo, že hlavní změnou bylo přestěhování dětí, společně s vychovateli, do připravených bytových jednotek a zrušení zařízení v Horní Čermné. Vychovatelé dále vnímají, že jejich vztah s dětmi je nyní více založený na důvěře, děti se aktivněji zapojují do chodu rodinné skupiny a více se podílejí na činnostech v domácnosti, život na rodinné skupině je více podobný rodinnému soužití.

Jako pozitivum procesu také většina participantů z řad svěřenců i vychovatelů uvedla menší kolektiv dětí na rodinné skupině a díky tomu i větší možnost individuálního přístupu při výchovném působení.

Z provedeného výzkumu a jeho analýzy soudíme, že výzkumné cíle, které jsme si v naší diplomové práci stanovili, se nám podařilo splnit. Z výzkumu též vyplynulo zjištění, že oslovení participanti hodnotí celý proces kladně a pozitiva převládají nad negativy a celkově tak v dobrém smyslu vnímají přínos procesu transformace péče o ohrožené děti nejen v jejich zařízení, ale v celém v Pardubickém kraji.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJŮ A CITACÍ

ANGLIN, P. James. Risk, Well-Being, and Paramountcy in Child Protection: The Need for Transformation. *Child & Youth Care Forum* 31, 233–255 (2002). <https://doi.org/10.1023/A:1016303309618>.

BEDNÁŘ, Martin. Kvalita v sociálních službách. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BENDL, Stanislav. Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

BUBLEOVÁ, Věduna, Jiří Kovařík, Hana Pazlarová a Renata Janíčková. *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny*. Praha: 2002, VÚPSV. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-156.pdf>.

Citáty slavných osobností [online]. 2022. Dostupné také z: <https://citaty.net/citaty/24129-jan-prochazka-manzelstvi-rodina-a-domov-ma-byt-zazemim-cloveka/>

ČERNÁ, Alena. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů In: [Zakonyprolidi.cz](http://zakonyprolidi.cz).

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: [Zakonyprolidi.cz](http://zakonyprolidi.cz)

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: GRADA, 1995.

FILADELFIOVÁ, J. Zvyšovanie kvality poskytovania starostlivosti a výchovy deťom v detských domovoch – zameranie na profesionálne rodiny zamestnancov. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

FOD. Fond ohrožených dětí [online]. Praha, 2022. Dostupné také z: <https://www.fod.cz/>

HANUŠOVÁ, Jaroslava. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4.

HANUŠOVÁ, Jaroslava. Sexuální zneužívání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

HARTL, Pavel. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HANUŠOVÁ, L.; ŠTĚTKOVÁ, P.; HRDINOVÁ, A. Péče o ohrožené děti ve Středočeském kraji: Analýza potřeb a služeb [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2009. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pece-o-ohrozene-deti-ve-stredoceskem-kraji.pdf>.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů: 610 hesel. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

JOHNOVÁ, Milena. Proč je potřeba transformovat ústavní péči?: Společnost pro změnu. 2005.

KAJANOVÁ, Alena. Sociální patologie: vybrané kapitoly. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2014. ISBN 978-80-7394-449-0.

KRAUS, Blahoslav, HRONCOVÁ, Jolana a kol. Sociální patologie. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudemus, 2007.

LOVASOVÁ, Lenka. Šikana. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2.

Lumos: Péče o ohrožené děti v České republice [online]. 2014 Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/material-seminar11-11_hW5zGba.pdf?

MADAR, Zdeněk. Slovník českého práva. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-85647-62-1.

MALINA, Jaroslav. Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění). Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež. Praha: MPSV ČR, 2016. Dostupné také z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf.

MIKLOŠKO, J.; ŽARNAY, Š. Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte příčin vyňatia detí z biologických rodín. Bratislava: Spoločnosť priateľov detí z detských domovov Úsmev ako dar, 2008, ISBN 978-80-969616-2-7.

MILFAIT, René. Komerční sexualizované násilí na dětech. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-320-8.

Ministerstvo vnitra České republiky: Transformace systému péče o ohrožené děti [online]. Praha, 2009 [cit. 2021-8-22]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období let 2009-2011[online]. 2009 Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/43cs_1.pdf&original=Narodni_akni_plan.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Právo na dětství. Národní strategie ochrany práv dětí [online]. 2020 Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/NSOPD.pdf/bb0782db-dabb-4710-0689-ec3bf0b7dca5>.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

Náhradní výchovná péče a její transformace. Učitel'ské noviny [online]. Praha: GNOSIS spol. s r. o., 2009, 2009(21) Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=1870>.

Nasloucháme dětem, 2017. Ministerstvo financí České republiky[online]. Praha: Dostupné z: <https://www.eeagrants.cz/cs/vyhledavani?q=naslouch%C3%A1me+d%C4%Btem>.

NOVÁK, Ondřej. Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, [2013]. ISBN 978-80-87455-15-9.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5695-0.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

ROHÁČEK, M., MATEJ, V: Situácia detí žijúcich mimo rodiny. Náhradní rodinná péče, 1999. ISSN 1212-3765.

RUDOLFOVÁ, Aneta a kol. Metodika procesu deinstitucionalizace. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2013. ISBN 978-80-905641-1-4.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

SKUTIL, Martin. Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SLANÝ, Jaroslav. Syndrom CAN: (syndrom týraného dítěte). Vyd. 1. V Ostravě: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2008, ISBN 978-80-7368-474-7.

STANĚK, Antonín, ed. Násilí páchané na dětech: [sborník z konference: 12. dubna 2006]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1430-9.

STANĚK, Miloš. Monitoring problematiky ohrožených dětí v České republice. [Praha: Median, c2008. ISBN 978-80-902847-0-8.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X

SVOBODA, Mojmir, Dana KREJČÍŘOVÁ a Marie VÁGNEROVÁ. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vydání třetí. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0899-0.

ŠENKOVÁ, Dominika, Marcela BELICOVÁ a Gabriela ŠTIKOVÁ. Fenomén dítěte v systému – péče o ohrožené děti a jejich nejvyšší zájem. Sociální práce: Sociálna práca [online]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/fenomen-ditete-v-systemu-pece-o-ohrozene-deti-a-jejich-nejvyssi-zajem/>.

ŠMAJDOVÁ BÚŠOVÁ, Katarína a Miloš KUČERA. Profesionální rodičovství: etnografická studie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246.

ŠVARCOVÁ, Eva. Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text. Vyd. 1. Gaudeamus, 2009.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

TĀUBNER, Vladimír. Nejstřeženější tajemství - sexuální zneužívání dětí. Praha: Trizonia, 1996. ISBN 80-85573-72-5.

¹ TOPINKA, D. et al. Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi [online]. Ostrava: SocioFactor s.r.o., 2014. Dostupné z https://data.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c

TOPINKA, D. Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce/ Sociálna práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2015, č. 2, s. 47-52. ISSN 1213-6204.

Transformace systému péče o ohrožené děti: Strategie transformace péče o ohrožené děti a rodiny na území Pardubického kraje [online]. 2020 Dostupné z: <http://docplayer.cz/68209084-Strategie-transformace-pece-o-ohrozene-deti-a-rodiny-na-uzemi-pardubickeho-kraje.html>.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VANÍČKOVÁ, E. Interpersonální násilí na dětech. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2009. 37 s. ISBN 978-80-7440-001-8.

VANÍČKOVÁ, Eva. Dětská prostituce. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, c2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2218-4.

VAVROVÁ S., KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, R. Transformace systému péče o ohrožené děti očima ředitelů dětských domovů. Sociální pedagogika. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2015, roč. 3, č. 2, s. 25 - 37. ISSN 1805-8825.

WEISS, Petr. Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0929-5.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek č. 1:

„Pozice a spolupráce mezi aktéry v systému péče o ohrožené rodiny a děti“

Dostupný z: TOPINKA, D. Optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Sociální práce/ Sociálna práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, roč. 2015, č. 2, s. 47-52. ISSN 1213-6204. s. 48.

Obrázek č. 2:

„Členění aktérů péče o ohrožené děti“

Dostupný z: TOPINKA, D. et al. Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi [online]. Ostrava: SocioFactor s.r.o., 2014. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c s. 10.

Tabulka č. 1:

„Charakteristika participantů“

Zdroj: vlastní

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Langrová, DiS.
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Dita Finková, Ph.D
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Transformace péče o ohrožené děti a její vliv na děti žijící v dětském domově
Název v angličtině:	The transformation of care for vulnerable children and its impact on the children living in children's home
Anotace práce:	Diplomová práce se v teoretické části zabývá specifikací ohroženého dítěte, seznamuje se systémem péče o ohrožené děti v České republice. Hluběji se zaměřuje na funkci dětského domova. Dále se věnuje transformaci péče o ohrožené děti a seznamuje se stěžejními dokumenty, které celý proces doprovází. V poslední teoretické kapitole popisuje transformační změny ve dvou zemích Evropy. Praktická část diplomové práce si klade za cíl zjistit reakce na dosavadní změny vycházející z procesu transformace dětského domova v Dolní Čermné nejen od vybraných dětí a mladých dospělých, kteří jsou v zařízení umístěni, ale i od vychovatelů, kteří o ně pečují.
Klíčová slova:	Ohrožené dítě, týrání, zneužívání, zanedbávání, transformace péče, dětský domov,

Anotace v angličtině:	In the theoretical part the thesis deals with the specification of a vulnerable child and it introduces the system of care for vulnerable children in the Czech Republic. It focuses on the function of a children's home in detail. It also deals with the transformation of care for vulnerable children and presents the key documents required through the whole process. In the last theoretical chapter, the transformational changes in two European countries are described. The practical part of the thesis aims at eliciting reactions to the current changes arising from the transformation process of the children's home in Dolni Cermna not only from individual children and young adults living there, but also from educators who care for them.
Klíčová slova v angličtině:	Vulnerable children, abuse, neglect, transformation of care, children's home
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	70 stran
Jazyk práce:	český